Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (10997) | 1979 чылдың апрель 28, суббота | 1925 чылда үнделгеннигеннеп | Өртээ 2 кап.

АЛБАННЫҢ АЖЫЛЧЫ ААН-ЧОРУУ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ныың Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чалааның ёзугаар Франция Республиканың Президентизи Валери Жискар д'Эстэн албанның ажылчы аан-чоруун кылып, апрель 27-де Москвада келген.

Францияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга Франциязының Президентизин СЭКП ТК-ныың Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ныың Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ныың Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ныың Политбюро кежигүүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, албанның өске-даа кижилери барып уткаан.

Л. И. Брежнев биле В. Жискар д'Эстэн хүндүлел таныышлының чыскаалының баары-биле эрткен. Франция Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнерин күүсеткен.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа Франция Республиканың Президентизи В. Жискар д' Эстэнниң алдары дээш апрель 26-де Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайлалга тургускан.

В. Жискар д' Эстэн-биле кады ол шайлалгага аан-чоруукка ону үдеп чоруур француз күрүне ажылдакчылары, ол ышкаш Францияның ССРЭ-де алчысы Б. де Лесс чораан.

Совет таладан шайлалгага Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери барган.

СЭКП ТК-ныың Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев шайлалгага чүве чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг француз аалчылар!

Эштер!

Өөрүмүн өмүнээзиндеи болгаш бодумнуң мурнумдан Силерге, дээрги Президент, Москвага байыр чедирер өөрүшкүлүг болдум.

Совет Эвилели болгаш Франция ышкаш мындыг күрүнелериң удуртукчулары ужуражып келирге, чугаалажыр хөй-хөй айтырыглар турун келир болгай. Ынчангаш ол дээрге шуут ийи талалыг харылзаалар дугайында чугаа болу берген таварылга безин кызыы, хууда айтырыглар эвес-тир. Политиканга болгаш экономикага, өртемге болгаш культураага советфранцуз кады ажылдажылганың түңнелдерин бүгү делегейде кичээнгейлиг көрүп турар. Ындыг болур-даа ужурлуг. Совет-француз харылаалар бир дески шапкын хөгжүп, харын-даа дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынының бир янзы хемчээкчиин болуп турар.

70 чылдарның эгезинде Совет Эвилели биле Франция дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказынче эргилдеге ыдыг берген. Дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкыны чер бөмбүрээниң чер-ле болганынга эглиш дивес кылдыр тергиндээн турарын чедип алыр, деп, улам улуг хемчээлдиг сорулга 80 чылдарның эгезинде тургустунун келир. Тайбың болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары — политиктиг ийистер-тир. Дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкыны бадытыктыларга — тайбың база быжыг болур.

Бир эвес Европаны алыр болза, ханныг дайынны, ажыг-шүжүгүү болгаш човаланхилиичекти көрүп эртken улустар амгы-даа, келир үеде-даа салгакчыларыга тайбың келир үелиг болурунга идегелдиг болзун дээш маңаа оңза хөй үүлдерин кылган. Хельсинкиге хүлээн алдынган шиитпирлериң төөгүлүг утказы харын ында. Ынчанмыже болуушкуннарың ындыг утланыышкынын быжыглаар херек, ол дээш демисежир херек. Ынчанмас болза, хамык чүве дедир баар чадавас.

Делегей чоокта чаа хөлөөшкинге таварышкан деп чугаалап болур. Улуг күрүне боо-моңгу ажылган, кожазында чүртче халдан кирип, ол чүртту кезедир деп бодалдымын ыят чок медеглээн. Ол авантюра бууран дүшкен-даа болза, оортан кончуг шыңгыы түңнелдер үнүп турар. Ындыг түңнелдерни бис кылган бис. Ону өскелер база ыяк бодаар боор.

Кажан бөмбүрээктиң кайы-бир кезээнге эргелер орнунга күштү, чаагай кожа-хелбээ догуннаашкын орнунга — өжөзиниг көөр чорукту болгаш албадаашкынны тургузарын оралдажы бээрге, кымдаа сагыш амыр артып шыдавас. Тайбың — ниитиниң байлаа-дыр. Күрүнелериң тайбынга болгаш ак сеткилдиг тайбың кады ажылдажылгага ажыктыг коллективтиг күжениишкиннери ынчангаш эргежок чугула.

Бистер — топтуг болуру дыт-ыгыны — тайбың база быжыг болур.

Бир эвес Европаны алыр болза, ханныг дайынны, ажыг-шүжүгүү болгаш човаланхилиичекти көрүп эртken улустар амгы-даа, келир үеде-даа салгакчыларыга тайбың келир үелиг болурунга идегелдиг болзун дээш маңаа оңза хөй үүлдерин кылган. Хельсинкиге хүлээн алдынган шиитпирлериң төөгүлүг утказы харын ында. Ынчанмыже болуушкуннарың ындыг утланыышкынын быжыглаар херек, ол дээш демисежир херек. Ынчанмас болза, хамык чүве дедир баар чадавас.

Делегей чоокта чаа хөлөөшкинге таварышкан деп чугаалап болур. Улуг күрүне боо-моңгу ажылган, кожазында чүртче халдан кирип, ол чүртту кезедир деп бодалдымын ыят чок медеглээн. Ол авантюра бууран дүшкен-даа болза, оортан кончуг шыңгыы түңнелдер үнүп турар. Ындыг түңнелдерни бис кылган бис. Ону өскелер база ыяк бодаар боор.

Кажан бөмбүрээктиң кайы-бир кезээнге эргелер орнунга күштү, чаагай кожа-хелбээ догуннаашкын орнунга — өжөзиниг көөр чорукту болгаш албадаашкынны тургузарын оралдажы бээрге, кымдаа сагыш амыр артып шыдавас. Тайбың — ниитиниң байлаа-дыр. Күрүнелериң тайбынга болгаш ак сеткилдиг тайбың кады ажылдажылгага ажыктыг коллективтиг күжениишкиннери ынчангаш эргежок чугула.

Бистер — топтуг болуру дээш, угаан-сарыылдыг көөрү дээш бис. Ынчалзажок бир эвес эргежок чугула болу берзе, агрессиягга-быжыг улуг туруушкун дээш база турүүр бис. Делегейниң чаа дайынының кыжанары өзүн турган үеде Совет Эвилели харын ындыг турушту камгалап турган. Ындыг турушту бөгүн-даа эвлеп турар бис.

Бистиң бүүрелиис-биле алырга, боо-чепсекти эңдере бүдүрери соксадыры, чепсегленишкинин дүжүрери, бүзүрежиниң хемчегларын калбартыышаан, шериг талазында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыраары база бүтүгнинң ниити хөрөө болуп турар. Ол өөдүр улуг, амыдыралчы чугула айтыырыны шиитпирлээрвиче угланган бүгү-ле тодаргай саналдарны ажылхерекчи ёзу-биле көөрүнге моон соңгаар-даа белен бис. Маңаа ССРЭ биле Франция бот-бодунуң туружун эки тодарадып алган турары, оларны чоокшулаштыраар дээш чүткул салган турары негеттинер болбайн аан. Ийи таланың күзели турда, ындыг арга бар-ден билир бис.

Дээди деңнелге совет-француз ужуражыышкынар нургулайында-ла эң, коску түңнелдерни берип келген. Бистиң амгы-даа чугаалажыышкынарывыс ханы уткалыг болгаш үре-түңнелдерлиг болур дээрзинге бүүрелдиг мен.

Силериң кадыңар дээш, дээрги Президент!

Найыралчы Францияның чечектелиишкин дээш!

Бистиң чаагай кады ажылдажылгавыс дээш!

В. Жискар д' Эстэн харын чүве чугаалаан.

В. ЖИСКАР д' ЭСТЭННИҢ чугаазы

Дээрги Дарга!

Мен хамыктың мурнунда чылыг хүлээн алдыышкын дээш Силерге өөрүн четтирер болгаш Силериң маңаа чаа чугаалаан сөстерңерге мээн сагыш-сеткилимниң хайныкканын чугаалаар бодай-дыр мен.

Силериң чаагай сеткилдиг чалаашкыныңарга харылавышаан база Силериң алдарлыг найысылалыңарга база катаа келбишаан, Силериң аалчыңар болгаш улуг совет улустуң аалчызы болур өөрүшкүү медерел биле тур мен. Бистиң бо ужуражыышкынывыс, моон мурнундагылары-даа ышкаш, бистиң ийи чүрттарывыстың аразында дуурамчылганың хөрөөнге, оон-биле кады Европага болгаш бүгү делегейге чавырлыышкынның база тайбыңның хөрөөнге бараан болур дээрзинге база-даа бүүрел тур мен.

Бо аан-чорук болза, Франциз Республиканың Президентиан болуп мээн Силериң чүртүңарга ийи дугаар кээп турар аан-чоруум-дур, дээрги Дарга; бо бистиң дөртү ужуражыышкынывыс болур, харын бир эвес Хельсинкиге чөвүлел хурал үезинде бистиң кылган беседавысты барымдаалаар болза, бешки ужуражыышкынывыс-тыр. Ындыг болганда, бо аан-чорук франциз-совет харылзааларда аңгы үс болуушкун эвес-тир. Ол чайчыл болун турар. Амгы бо ужуражыышкын болза, оон быжыглаг турары эрткен үеге болгаш оон белеткен турары келир үеге хамаарыштыр болдунуң бүрүн ужур-дузазын илергейлеп турар чаа звено хевирлиг болуп турар. Ол бистиң харылзааларывыстың хажык чогун илергейлеп база оларның дешилгезин баш удур көргүзүп түрар.

Хажык чок чорук хамыктың мурнунда бистиң аравыска болгаш бистиң ийи чүрттарывыстың удуртукчуларының аразынга чугаалажыышкыннарга илереттиниң турар-дыр, дээрги Дарга.

Бистиң удаа-дараа болгаш доктаамал — өске бүгүлерге деңнээрге, аажок чугула ужуражыышкынын а рывыстың дугайын мен ам чаа чугаалаадым. Делегей политиказынга тургусгунун кээп турар бүгү-ле чугула өйү келген айтыырыглар дугайында хууда бижик-чагаавысты бистиң ужуражыышкыннарывыстың аразында солчуп турарывысты маңаа чугаалапсымза, кандыг-даа чажытты ажыткаңым ол эвес боор, дээрги Дарга. Ол бижик-чагааларга бис айтыырларны ак-кара чокка болгаш алыс утканы-биле таныыдыгыр чаа бис. Чугаалажыышкын доктаамал, бүгү талалыг болгаш боттары шуут киржир характерлиг болур дээн сөстер, социалистиг чүрт биле барыын чүк чүрттүнүң удуртукчуларының аразында кандыг-даа чугаалажыышкынга деңнээрге, бо чугаалажыышкынны тодарадып база оны оңза ужур-дузалыг болдуруп турар.

Ийи таланың чавырлыышкын политиказының уламчылалдыы, чөнүзөрежиге болгаш кады ажылдажылга ында ийереп турары-биле ол чорук тайылбырлаттынар.

Бистиң чаазактарывыс ол орукче киргеи үеден бээр ам удавас он беш чыл ою болур. Чугула үе-чада бүрүүнде-ле олар ол политиканың шимчедикчи күжү болуп келген. Олар чогум-на ол угланыышкынны быжыг туруштуу-биле, харын-даа чамдыкта уткуштур келген шуурганнарга торулбайн, чорудуп келген ужурунда, боттарының күжениишкиннериниң баштайгы үре-түңнелин бөгүн олар таарыышкын-биле ап турардыр. Делегейниң ийиги дайынының сөөлүүнден бээр кайызда үеде турганынга болзаргa, Европа дыка оожум апарган, европейжи күрүнелер

(Төнчүзү 3-кү арында).

АДМИНИСТРАЦИЯНЫҢ АЖЫЛЫНГА КОНТРОЛЬ

СЭКП Уставында тывыскан эргелерин ажыглавышаан, партия эге организациялары администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле хөй талалыг ажылды чорудуп турар. Ол дээрге партийжи ажылдың бир эң чугула чеңсээ болур, оон ачызында партия эге организациялары ажыл-агыйжы-политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге партийжи дээштиг салдарны чедирип, партияның болгаш чазактың директиваларын амыдыралга боттандырарын, күрүненин, коллективтиң база туе-тус ажылдакчыларының эрге-ажыктарын шын дүүштүрерин хандырып, четпестерни база чазыларны, хажыдыышкыннарны шиитпирлиг плередин, оларны болдурбазынын хемчегларын ап турар.

Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эртени «партияның политиказын боттандырарынга партия эге организацияларының харысалгазын болгаш идепкейни улам бедидер, ажылчы чоннарын коллективтеринге оларның организакчы болгаш кижизидикчи ажылын күштелдирер сорулга-биле оларга тыпсын турар» деп СЭКП Уставынга чамдык өскерилгелер киирер дугайында партияның XXIV съездизиниң доктаалында айтып турар.

Партия организациялары администрацияның ажыл-чорудулгазынга контрольду ажылдың янзы-бүрү угланыышкынарының аайы-биле комиссияларны дамчыштыр чорудуп турар. Амгы үеде республиканың партия организацияларында 224 ындыг комиссия бар, оларда 830 коммунист хаара туттунган. Оларның хөй нуруузу парткомнарның, партбюроларның болгаш партия эге организация секретарларының удуртулгазы-биле хөй талалыг ажылды чорудуп турар. Чижээ, Ак-Довурак хоорайның партия организациязында ындыг 11 комиссия бар. Олар кол фондуларны ажыглап турарының база камналга чурумунун, тудуг-монтаж ажылдарының болгаш доозулбаан тудугларның хуусаазын кылырарының, чаа механизмнерни база күш-ажылдың мурнакчы арга-методун внедрениниң болгаш өске-даа айтыырларның дугайында контрольду чорудуп турар.

«Кыа-Хем» хомур-даш разрезинде ындыг комиссияның кежигүннери (удуртукчузу Н. Н. Гудзенко) бодунуң ажылын улам иденкейжиткен болгаш бүдүрүп турар продукцияның шынарын доктаамал контрольдаан келген. Кылдынган хынаалдаларның түңнелдериниң дугайын партбюро секретарынга, администрацияга доктаамал информастан турар. Соолгу үеде комиссияның ажылының дугайында партия хуралынга Н. Н. Гудзенко ийи катаан информацияны кылган. Бо комиссияның кежигүннери бодунуң ажылынга специалистерни, профэвидел болгаш комсомол активин идепкейлиг киирип-тирип турар.

«Кара-Хол» совхозтуң партия организациязының администрация ажылын контрольдаар комиссияларының ажылы планныг даалгаларны күүседиринге дээштиг салдарны чедирип турар. Ылаңгыя малдың уксаазын экижидер база малчыннарның амыдырал-чурттаалгазының культуразын бедидер талазы-биле айтыырларны сайгарып көөр С. С. Дамба даргалаан 5 кижи составтыг комиссия ажылды план ёзугаар чорудуп турар. Комиссияның саналы-биле малдың уксаазын экижидер, оон продуктулуун бедидер база малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынга холбашкан ажылдарны совхозтуң дирекциязы чоруткан. Совхозтуң малчыннары бо чылдың I кварталында социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип алган, ынчангаш ажыл-агый СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун, акша шаңналын алган.

Ол ышкаш Каа-Хем райпозунда, «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтарда болгаш өске-даа коллективтерде партия организацияларының администрация ажыл-чорудулгазын контрольдаар комиссиялары оларга даандырган ажыл-херекти бедик харысалга-биле көрүп, инициативалыг ажылдан турар.

Ынчалзажок чамдык партия организацияларында комиссияларның ажылы СЭКП Уставының негелделеринге ыракта четпейн турар. Олар ажыл-чорудулганың янзы-бүрү адырларын хынаары-биле чүгле чаңгыс комиссияны тургузуп, оларга таварылга болган, үүрмек айтыырларны сайгарып көөрү-биле даалгаларны берип турар. Оон аңгыда комиссияларның хөй нуруузу план чок ажылдап, чоруттунган ажылдың үчүдүн кылбайн турар. Ындыг фактылар Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң партия организацияларының болгаш Кызыл хоорайның чамдык бүдүрүүлгелеринде парторганизацияларның комиссияларының хөй нуруузу ынчаар ажылдап турган.

Оон аңгыда партия организациялары комиссияларның составын шилип алырда хынамчалыг, кичээнгейлиг көрбес чоруктар база бар. Чижээ, «Доң-Терезин» совхозта партия организациязы көдээ ажыл-агый техниказын болгаш транспортту ажыктыг кылдыр ажыглаарын контрольдаар талазы-биле комиссияның даргазынга бо ажылды харылаар ужурлуг инженерни соңгаан турган. Дээрт харылаар ажылын боду контрольдаарга оон шоолуг ажыктыг түңнел үнмес деп чүве билдингир болгай. Ындыг фактылар Чадаана АТБ-ниде, «Кызыл тараачын» совхозта, Кызылдың эзт комбинатында, столоваялар болгаш ресторанар трезинде болгаш өске-даа чамдык коллективтерде партия организацияларынга тургулаан.

Чоокта чаа СЭКП Тыва обкомунун Кызыл-Мажалыкка болгаш Кызыл хоорайга эрттиргени партия ажылдакчыларының, эге организация секретарларының база комиссия даргаларының семинарынга администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени чер-черде партия организацияларының канчаар боттандырып турарының дугайында айтыырны сайгарып көөргеи. Ниитизи-биле алырга чамдык үүлдер кылдынып турза-даа, СЭКП райкомнарының болгаш хооркомунун, парткомнарның база партбюроларның талазындан бо чугула ажыл-херекке, ылаңгыя комиссияларга удуртулганы боттуу-биле экижидери негеттиниң турар дээрзин ол семинарларга болгулаан чугаалар көргүүкен. Ынчангаш партийжи органнарның талазындан бо чугула ажылхеректи доктаамал кичээнгейге ап, администрация ажылын контрольдаар комиссияларның ажылынга эргежок чугула деткимче дузаны көргүзери, удуртулганы күүнделдирери чугула.

Администрацияның ажыл-чорудулгазын парторганизацияларның контрольдаар хевирлери янзы-бүрү болур. Ажылагый чорудулгазын улам сайыраңгайжыдарының, планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүседелзиниң, коллективте кижизидилге ажылынга киржилгезиниң дугайында ажыл-агый удуртукчуларының отчёттарын, дыннадыларын партия хуралдарынга алыры, бүдүрүлгениң аңгы-аңгы адырларында байдал-биле хандыр таныжары, хынаалдаларны чорудары, четпестерни чайладыры-биле оларга сүмелерни, саналдарны киирери дээш ажылдың өске-даа хевирлери маңаа ажыглаттынган турар ужурлуг.

Амгы үеде партийжи контрольду четпестерни илередип база чайладырының, бистиң ажыл-агыйжы кадрларывыстың кижизидилгезиниң, ажылдың стилин сайыраңгайжыдарының, даандырган ажыл-херек дээш ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазын бедидериниң дээштиг арга-методу кылдыр көөр дээрзин СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериндe айыткан. Ол арга-методту улам долу ажыглаар херек.

Коммунистиг тургузуушкуннуң авангардында чоруп турар беш чылдың мурнакчы коллективтеринге, шалыпчыларынга алдар!

(СЭКП ТК-ныың Кыйгырыгларындан).

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

ПЛАНДАН АЖЫР 622 ТОННА

Кызылдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи дээрбе комбинадының коллективи Май 1-ниң байырлалын күш-ажылчы чедишкиннерлиг уткуп турар. СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыгларында «Үлетпүр ажылдакчылары! Улустуң хереглел барааннарын бүдүрерин көөдеднер, ассортиментизин калбартыкар, шынарын бедидинер!» дээн сөстер мурнакчы бүдүрүлгениң коллективин улам сорук кирген.

Күжениишкиниг ажылдың түннели чедишкиниг болган. Дээрбе комбинады бо чылдың дөрт айларының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Апрель 25-тин байдалы-биле алырга, ол бүдүрүлге ниити продукция бүдүрериниң-даа, сайгарарының-даа планныг онаалдаазын түс-түзүнде 92 мун рубльге ажыр күүсеткен.

Ында ай, квартал планын ажыр күүседип турар мурнакчы бригадалар хөй. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда А. Потаповтун бригадазы чоруп турар. Дуржулгалыг бригадир Анатолий Семенович Потаповтун бригадазы дөрт айларның планын 111,5 хуу күүсеткен. План ёзугаар бригада 3444 тонна далганы бүдүрер тургаш, херек кырында апрель 25-не чедир 4066 тоннаны берген. Оларның бригадазы шилчиир вымпелди кымга-даа алыспайн тулуй турар.

Комбикорм пегиниде Ю. Долговтун, В. Денисьевтиң бригадалары база эки көргүзүглерни чедип алган. Дөрт айларның планныг онаалдаларын ол ийи мурнакчы бригаданың кайызы-даа 101,5 хуу күүсеткен.

Дээрбе комбинадының коллективи күш-ажылчы чедишкиннерин Май-1-ниң байырлалынга тураскаадып турарлар.

ТӨЛЕПТИГ УГКУУР ДЭЭШ

Май 1-ниң байырлалын чедишкиниг ажыл-херектер-биле уткуур дээш «Тыва-кобальт» комбинаттың энергия цегинин ажылыннары социалистиг чарышты калбарткан. Ол чарышты дээштиг кылдыр организастаанындан апрельдиң планныг онаалдазы бо хүннерде бүрүн күүсеттинген.

Ук бүдүрүлгениң ишчидери «Хожудаашкын чок ажылдаар» деп кыйгырыгның адаа-биле чыл эгезинден бээр ажылдап келгеннер. Оон түннелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 109 хуу өскен, оон-биле чергелештир янзы-бүрү чиг-эт аймаан болгаш 200 мун киловатт-шак электри энергиязын камнап алганнар.

БИСТИҢ КОРР.

«Кызыл тудуг» эргелелинде Александр Пашков удурткан монтажниктериниң комплекстиг бригадазы бо хүннерде онгу беш чылдың планныг онаалдаларын чедишкиниг күүсеткеш. 1980 чылдың улуунде ажылдан киринкен.

— Планныг онаалданы хуусаа бетинде күүседир деп сөзүнге бригаданың тудугжулары шынчы болуп, күш-ажылчы темпизин кошкатпаан. Оон түңнелинде уруглар садынга монтаж ажылдарын хуусаа бетинде, Май 1 бүдүүзүнде доостувус— деп бригадир чугаалап турар.

Бригада кежигүннериниден Л. Казанцев, М. Рубов, Б. Монгуш болгаш өскелер-даа планныг онаалдазын 150 хуудан кудулаттайн, мурнакчыларның одуруунда кирип турарлар.

ЧУРУКТАРДА: монтаж ажылдары чоруп тур; звено удуртукчузу Леонид Казанцев.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КОЛ ЧҮВЕ — ШЫНАР, ТЕМП

СЭКП ТК-ныың июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле онгу беш чылдың дөрткү чылында республиканың чер ажылдыглары тараа культураларын 245 мун, мал чемнерин 107 мун гектарга чаштырар.

Чамдык районнарның совхозтары часкы хову ажылдарынче киришкен. Ниитизи-биле республиканга 190,2 мун гектарның шыгын базырары планнаттынган. Апрельдиң 25-те медээ-биле алырга, республиканың совхозтары ол ажылды 50 мун гектарга чоруткан. Амгы үеде шык базырыышкынында 312 агрегат ажылдап турар.

Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның совхозтары ол ажылды организастыг чорудуп турар. Ында хөрүүнге ол-шыкты доктаадырын чогаадыкчы өзу-биле көрүп турар. «БИГ-3» илиирден, шоптуланчак-чылар катоктардан, үлдүредикчилерден тургустунган агрегаттарны ол ажылга ажыглап, черни хөндектей бастырып, херек апарган черлерге «Зигзаг» дээр илиирни база ажыглап турар. Таңдыда шык базырыышкынында 76 агрегат, Улуг-Хемде—62, Каа-Хемде—61 агрегат ажылдап турар.

Ынчалзажок шык базырыышкының Кызыл районунуң ажыл-агыйлары кошкан чорудуп, 37 мун га пландан чүгле 3,8 мун гага кылган. Ол эң чугула ажылче Тес-Хем, Эрзин, Өвүр болгаш Барыын-Хемчик районнарының совхозтары эгелеп кирбээн.

Чылыг хүннер эгелээни-биле холбаштыр, шөлдерни суттарарынга ажыглаар суг бугаларда бар апарган. Ынчангаш шык сиңирер суттатты 3,5 мун гектарга чоруткан. Суттатта 100 ажыг звено болгаш 420 кижи ажылдап турар. Чөөн-Хемчик районунуң совхозтарында суттатта 210 кижи 1000 хире гектарны, Барыын-Хемчикте 90 кижи 810 гектарны, Улуг-Хемде база-ла 90 суттатчы 500 гектарны суттарган. Ынчалзажок часкы суттатче хөй-хөй ажыл-агыйлар ам-даа эгелеп кирбээн. Чижээ, Таңды районунуң совхозтары суттатче чаа киргеи, ында чүгле 16 кижи ажылдап, 50-не гектар чер суттарган.

Бо чазын республиканга ниитизи-биле 160,5 мун гектар черни аңдарар ужурлуг. Часкы чер аңдарылгазынче совхозтар эгелеп кирицкен. Бо хүнге чедир 4,2 мун гектарны аңдарган. Колдуунда-ла довураан аңдара кагдырбайн чаргаш, шаанчак бистиг катоктар-биле таптай бастырын турар. Оон аңгыла хөрүүнүү адаандан ханыладыр үлдүредирин база чоруда берген. Аңдарылгада 133 агрегат ажылдап турар. Каа-Хем районунуң ажыл-агыйларында чер аңдарылгазының темпизи бедик, ында 1100 гектарны аңдарган. Чөөн-Хемчикте 1500 гектарны аңдарган. Дыка хөй совхозтарда чер чардырар агрегаттар чүгле чаңгыс эзлчет-биле ажылдап турар. Оларны ийи эзлчет-биле ажылдадырын чедип алыры эргежок чугула.

6619 гектарга 3019 тонна минералдыг чемишчидилгелерни төккен. Таңдының совхозтары 1000 ажыг тоннаны, Барыын-Хемчик—580 тоннаны төккен. Ону колдуунда-ла хөй чылдыг сигеннер, картофель, мал чеми культуралар шөлдеринге төп, күзүн чашкан көктараанны чемгерип турар. 1000 ажыг гектар көк-тараанны ындыг янзы чемгеркен.

Кышкы агрохемчегларниң планын ёзугаар 100 мун тонна өдекти шөлдерге төгер тургаш, оон чүгле 61,3 мун тоннаны төккен. Бии-Хем районунуң ажыл-агыйлары амга өдер-ле өдек сөөртүлгезинче кирбээн. Ынчаарга Улуг-Хем, Кызыл, Таңды, Барыын-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары шөлдерже кончуг эвээш өдек сөөртүп үлдүрген. Дыка хөй ажыл-агыйларның удуртукчулары сельхозтехника салбырларының база суттарылга системазының эргеледелериниң өдек сөөртүр тускай отрядтарынга мыныың турар.

Часкы хову ажылдары

Часкы хову ажылдарының баштайгы хүннериниң көргүүкениниден алырга, чедир кылдынмаан үүлдер болгаш четпестер ам-даа бар-дыр. Ол бүгүнү чайладырынче, часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге, кымка хуусада эрттиреринче ажыл-агыйларның удуртукчулары, спеціалистери, парткомнар, профэвидел комитеттери оңза кичээнгейни салыр ужурлуг.

Доптулалды Көдээ ажыл-агый министерствозунуң спеціалистери белеткээн.

Дайынның болгаш куш-ажылдың хоочуннары, пенсионерлер Кызылдың улусчу контроль комитединиң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Оларның бирээзинге хоорайның улусчу контроль комитединиң хонудалдар болгаш саналдар талазы-биле штаттан башкаар бюрозунуң эргелекчизи Зяма Геркович Осколовский хамаржыр. Ол хостуг шактарын колдуунда бо чугула партийжи даалганы күүседиринге эрттирип турар.

Хоорайның улусчу контроль комитединиң актиечилери (солагай талазындан оң талазынче) пенсионер Петр Дмитриевич Жатов, Зяма Геркович Осколовский олар комитеттиң инспектору В. В. Полежаев-биле чоруткан хыналдаларының дүгайын сайгарып олурда бо чурукту тыртыргаан.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИДЕПКЕЙЛИГ ТУРУШ-БИЛЕ

План күүселдезин хынап тур бис

Комитеттиң бөлүктериниң болгаш постуларының мурнунда бир кол сорулга — күрүнеңиң планныг даалгаларын куш-ажылчы коллективтер, ажыл-агыйлар канчаар күүседип турарын доктаамал контрольдаары болур. Ону чорударда комитет районнуң улус ажыл-агыйында, ылаңгыя хожудап турар участоктарда күрүне планнарының күүселдезиниң байдалын ханыза-биле анализтеп көрүп турар.

Комитетке арткан чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында улус ажыл-агыйынга холбашкан чамдык чугула айтырыгларны чугаалашкылаан болгаш четпестерни чайладырының хемчеглерин ап келген. Районнуң ажылчы чоннарының чамдык эки түнелдерни чедип алырынга ол идигни берген. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери көвүдеп, үлетпүрүүн болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчылары онаалдаларны күүседип турар.

Ынчалза-даа план күүселдезинде четпестер эвээш эвес. Эрткен чылын район күрүнеге эзт, сүт садар планын, чамдык бүдүрүлгелер сайгарылга планын күүсетпээн. Куш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедидерининг, бүдүрүн турар продукциянын шынарын экижидерининг курлавырлары четче ажыглаттымайн турар. Чамдык черлерде күрүненің сагылга-чурумун сагын турары ам-даа куду деңнелде, фонд агаарлгазының талазы-биле планныг онаалдалар күүсеттинмейн турар; куш-ажылды багай организастаанындан четпестер болгаш бергелер хевээр артышаан турар участоктарны контрольдаарын бискө ол бүгү чүүлдер хүлээндирип турар.

Район хөй хемчээлдиг эзт, сүттү бүдүрүп турар болганда улусчу контролёрлар ол айтырыгже улуг кичээнгейни салып турар.

Ону шинтпирлээринге дээштиг салдарны чедирер дээш комитет, оон активи мал кыштаглаашкынынга белеткел болгаш ону эрттирер, мал чемин хумагалап, чөп чарыгдаар, коданнарда малчыннарның амыдыралының байдалын экижидер талазы-биле хемчеглерни боттандырган. Кышкы үеде СБФ-лериге, хойжу бригадаларга, мал семиртир шөлдерге улусчу контрольдуң тур 28 постузун тургускан.

Көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш дериг-хереклерининг ажыглалының ажыктының бедадер талазы-биле айтырыгларже кичээнгейни салып турар. Тарылга болгаш ажаан алышкын үезинде көдээ ажыл-агый машиналарын, а ол ышкаш малга витаминниг болгаш өске-даа чемнерни белеткээр агрегаттарны чөп, бүдүрүкчүлүг ажыглаар дугайында СЭКП ТК-ның доктаалының күүселдезиниң хынаалдазының түнелдерни эрткен чылын комитет ийи удаа чугаалашкан. Чамдык совхозтарда техниканы багай ажыглап, аная турар чоруктарның бары, чангыс эзлчеглиг ажылдап турары, машиналарның техниктиг ханды рылтага чарыгдалдар көвүдеп турары хынаалдаан илерээн. Техника ажыглалында четпестерни ажыладырын комитет инженер-техниктиг ажылдакчылардан негеп, буруулуглларга шыңгыы хемчег хүлээдип турган.

Көдээ ажыл-агыйда, үлетпүрде продукцияның шынарын контрольдаарының айтырыглары комитеттиң, бөлүктериниң ажылынга көскү черни эзлээн. «Өөк» совхозта сүт продукциязының. Туранның ыяш белеткээр пунктузунда тудуг материалдарының шынарында шыңгыы четпестер дутайында айтырыгны комитетке көрген. Хыналда үезинде база ук айтырыгны чугаалажын көрген соонда четпестерни чайладыр дээш чамдык хемчеглер алдынган. Ам «Өөк» совхозтан күрүнеге чүгле сорттуг сүт продукциязын садын турар. Туранның ыяш белеткээр пунктузу продукция бүдүрерде күрүне стандартын шыңгыы сагып турар апарган. Объектилерже оон чорудун турар тудуг материалдарына четпестер барык чок апарган.

Планнар күүселдезиниң талазы-биле отчёт тургузарда күрүне мегелээр фактылар-биле демиселли күштелдиреринче улусчу контроль органнары кичээнгейни база иеоцнээн. Көдээ ажыл-агыйның ажылдарынга шын эвес немей бижилгелер кылыр чоруктар «Хадың», «Саян» совхозтарда ол ышкаш ыяш ажыл-агый черибиле «Саян», «Кызыл тараачын» совхозтарның арааында дилиг материалдарын бүдүрер талазы-биле шын эвес дуржулга кылын, немей бижилге чоруткан фактылар илерээн. Улусчу контроль комитеди планныг онаалдалар күүселдезиниң талазы-биле хажыдышкынларны болдурган үстүнде адаанывыс коллективтериң удуртукчуларындан шыңгыы негээн.

Комитет план күүсетпейн турар фермаларны, салбырларны, бригадаларны, бүдүрүлгенни өске-даа адырларын база контрольга алган. Хожудап турар участок бүрүзүн сайгарып көөрүн, оларга чогуур дузаны чедирерин оралдажып келген.

Күрүненің планныг онаалдаларының күүселдезинге доктаамал контрольду бригадаларга, фермаларга, салбырларга улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга организастап турар. Комитеттиң, бөлүктериниң болгаш постуларының кежигүннери ону ханыза-биле, бүгү талалыг чоруткан турарын планныг онаалдаларының күүселдезин хандырарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган турарын чедип алыр сорулгалыг бис.

Бо ажылдың эки дуржулгазын чедип алган бөлүктер районда эвээш эвес. Чижээ, «Саян» совхозта улусчу контроль болүү алды секторлуг. Хайгылчылар боттарының участоктарында ажыл-херектиң байдалын ханыза-биле хайгаарап, эрткен чылый 30 ажыг рейд, хынаалданы чоруткан. Ылаңгыя кывар-чаар материалдар чарыгдалынга, техника септелгезинге, черния болгаш минералдыг чемнитидилгелериниң ажыглалынга ажыл шагын үөп ажыглап турарынга холбашкан массалыг хынаалдаларны чоруткаңы дээштиг болган.

Ынчалза-даа планныг онаалдаларының күүсеттинмейн турарының чылдагаанларынче контролёрлар ам-даа кошкак ханылап кирип турарлар. Күрүне планнарын күүсетпейн турары дээш албан-дужаалдыг кижилерден негелдеп бедидерп негеттинин турар. Бүдүрүлгенің ажыктының, продукцииның шынарын бедидериби-биле холбашкан хынаалдалар ам-даа эвээш чоруттунуп турар. Ажылда өске-даа четпестерни шүгүмчүлекчи өзу-биле корбушаан, комитеттиң, бөлүктериниң болгаш постуларының бүгү-ле кежигүннери СЭКП-ниң XXV съездиниңиң шинтпирлерин, онгу беш чылдың планнарын күүсеттиринге партия организацияларының идепкейлиг дузалакчылары болурун оралдажын тур бис.

Ч. Л. ШУТОВ,
Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

№ 4 (65) 1979 чыл, апрель

РАЙКОМ БЮРОЗУНГА

«Кара-Хөл» совхозта партком ның улусчу контролерларның ажылын удуртуп турарының дугайында айтырыгны СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бюрозунга чугаалажып, партком секретары Н. Ооржактың илеткелин дыңнаан.

«Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр партком чамдык ажылды чоруткан. Эрткен чылдың июльда улусчу контроль болүүнүң ажылын парткомнуң хуралынга дыңнааш, четпее ажылданы демдеглээн, оон составын чаарткан. Контрольдуң постуларын совхоз бүдүрүлгезиниң чугула участоктарынга тургускан. Амгы үеде 30 кижи составтыг контролёрларны 6 постуда хувааган. Олар МТМ-де тудугда, хойжу бригадаларда, Кара-Хөл ортумак школазында ажылдап турар. Контролёрларның 68,3 хуузу коммунистер. Оларны 11 кижи составтыг кол болук (даргазы А. Монгуш) удуртуп турар.

Контролёрлар эрткен чылдың июльдан бээр совхозтуң ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга 13 улуг хемчээлдиг хыналда чоруткан. Кывар-чаар материалдар камналгазының чарыгдалында, машина-техниканың эдилелинде улуг четпестер илерээн. Бензинни кайы хамаан чок төтчеглеп чарыгдаар, машиналарга чүүктү доллур чүүрбее, хөй кезиннде күрүг чоруур, үрелир чоруктарны бөлүктүн хуралынга шыңгыы чугаалажып, буруулугларга хемчег хүлээткен.

Хайгылчылар совхоз төвүнде сигеп сараттаан черде байдалды хынаан. Ында ол-шыкка алып, взип үрелин чыткан сигенни кадагалап турар кижилерге частырып, кургаттырган катап сараттаан. Таныныдарның харысалга чогу-биле өрттенген 19 тонна сигениң өртээ 312 рубль 21 копеекти төлеткен. Контролёрлар чыл төнчүзүнде мал санаашкынынга идепкейлиг киржип, ону самчыгдап-тотчеглеп турар кижилерни илереткеш, олардан 3 муң ажыг рубльди, 20 ажыг хой, өшкү, бода малдарны совхозка төлеткен.

Хыналдаларны постулар ның, бөлүктүн хуралдарынга түнеп, «Чаныык» деп ханасолунга чырыдып турар. Бо болгаш өске-даа хемчеглерни ап чоруткаңының түнелиптерде совхоз бо чылын кыштаг-даашкынны организастыг эрттирип турар. Күрүнеге эзт садарының бирги квартал планын 111,4 хуу күүсеткен. Ам төрүүр үүс башка онааштыр 85 хураган, 78 анайлар камналан алдынган.

Улусчу контроль болүүнүн ажылынга парткомнуң удуртулгазында четпестерни райком бюрозу демдеглээн. Эрткен чылдың ийиги чартымдан бээр улусчу контроль болүүнүн, постуларының ажылының дугайын парткомнуң, бригада парторганизацияларының, бүгү коммунистерниң хуралдарынга дыңнап чугаалашпаан. «Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганын дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр партия райкомунуң ажылдап кылган хемчеглериниң күүселдезин партком четпее контрольдаан. Контролерларның билиин бедидер талаам-биле семинарларны эрттирбейн турар. Мурнакчы дуржулга солчулганын четпее организастаан. Улусчу контроль болүүнүн хөй-ниити организациялары-биле харылаазы кошкак, чоо мурнунга ында-хаая отчётту берип турар.

Совхозта улусчу контроль ажылынга партийжи удуртулганы күштелдиреринің хемчеглерин айткан доктаалды партия райкомунуң бюрозу хүлээп алган.

Б. БАРБА.

ШУУТ-ЛА «ААРЫГ» БОЛГАН

«Тес-Хем» совхозтуң бүгү өшкү болгаш чылгы малын эрткен чылын чангыс Y. Шынаа салбырга мөөнеп тургускан. Оон ангыда мында мыйыстыг бода мал база бар.

Чылгы биле бода мал бригадазының төвүн салбырдан он тос километр черде Сарыг-Талда тургускан. Малчыннарга чурттаар оран-саваны, малга кажаларны тудары көрдүнген. Ынчалзажок бо ажыл шуудавастаан.

Моон мурнунда Сарыг-Талга бирээзи-ли ийи аал ишти чурттаар 2 бажын болгаш инек тарыырынга таарыштыр кылган база бир бажын турган. Совхозтуң тудугжулар бригадазы (бригадири Сарыг-оол Алдын-оол) Хавак-Өдээнден 2 аал ишти чурттаар бир, Кара-Хавак болгаш Бургаг-Хөлчүк деп черлерден 5 өгбүле чурттаар ийи, Суг-Бажыңдан бир бажыңны; инек тургузар улгатырган кажааны улуг куш-хөй чарыгдалдар үндүрүп турган хөрээ чүү боор—деп, өскеши ону деткээн...

Улуг-Үзүктүң сирт кырынга бөлүк кижилер онгарлар каскаш, оларга частыр бүдүмелдер суккаш, чазылдырыптарга оон чоок кавызынга күштүг чаңнык дүшкен дег черделегей-даа сирт кылдыр диңмирээн. Аная турган суттарылга системазының улуг хоолайлары даш, довурак-биле кады даарже чээргенелдир чаштай берген. Ону ынчаар үреп кылырын «Тыва суг тудуг» трези-даа, оон № 1 КМК-зы-даа совхоз-биле дугурушпаан. Мурнунда маная турган насостуг суттарылга системазының өртээ 447,1 муң рубль. Ол хире хөй акша-хөрөнгө агаарже чаштынганы ол-дур.

Оон бээр ийи чыл эрткен. Ынчалзажок ында ам кылдыңган чүве барык чок. Чүгле чара девискен кара онгарлар, безерек кылдыр казып каан хоорганлар бар. Суттаттыг турда чаагай дүжүт үнүп, беримчелиг турган Базарак ховузунда тараа шөлү частан эгелээш, чайны оттур ыанг хүннерде ондап-остап, курган чыдар апарган. Суг өокта оон чаагай дүжүтту манаан-даа хөрөө чок.

— Ол суттарылга системазын бо чылын ажыглалга киирер бе?—деп айтырыгга «Тыва суг тудуг» трезиниң удуртукчулары:

— Ону бодаан-даа хөрек чок, ында ам-даа ажыл хөпүвээн —деп харыылап турарлар.

Эде кылыр дээш үреп кааны суттарылга системазының тудуун кажан кылыр болган турарыл деп айтырыгны «Мурнакчы» совхозтуң тараажылары «Тыва суг тудуг» трезиниң эргелекчизи В. П. Сургутановтуң болгаш республиканың Мелиорация база суг ажыл-агый министри М. М. Достак-оолдуң мурнунга шыңгыы тургузуп келген ужуруда бо. Аная дорт харыыны олар бээр үе-даа келген.

Ч. КАРА-ХҮРЕҢ.

Черде ынчаш, бистиң совхозтуң Алдын-оолга удуртканы тудугжу бригадазы бир черден өске черже бажын, кажаа көжүрериниге кончутла ынак, а оон соонда оларны эптеп тударынга адак дээрге-ле ийи чыл чарыгдаары шуут «аарыг» болган-дыр. Сарыг-Талда бо шала туттунган бажыңнарны кажан эчизинге чедир кылып, ажыглалга киирериз?

Бо айтырыгны дарый болгаш чогумчалыг шинтпирлерин «Тес-Хем» совхозтуң удуртукчуларындан, прораб Дойнур Кировтан шыңгыы негээр үе келген. Маная ында улусчу контролерларның көрүнгүр карааа база херек апаар.

Б. ЧООДУ,
малчын.
Тес-Хем район.

ШЫНГА ХАРЫЫ

СЕНТЯБРЬДА ДООЗАР

Бо чылдың январь 28-те үнген № 24 (10924) дугаарлыг «Шын» солунда «Улусчу контроль» арнынга столоваялар болгаш ресторанар трезиниң Кызылда № 3 столовазының тудуунуң уламдыккаш доозулбайн турарының дугайында «Кыраан тудуг» деп шүгүмчүлелдиг чүүлдү оон чуруу-биле катай парлаан. **Аная холбаштыр республиканың Садыг министерствозунуң септелге-тудуг эргелелиниң начальнигги Б. Санчиниң харыылааны болза:**

Чүүлде айыттынган четпестер бүрүү-биле шын болган. Столованың тудуун шапкынчыдарының хемчеглерни алган болгаш чамдык монтаж ажылдарын кылган. Ол ышкаш арткан, ылаңгыя шеверлел ажылдарын эгелээн болгаш столованы бо чылдың сентябрь айда ажыглалга киирер.

ЧАРА ТЕВИСКЕН СООНДА

Шуй хемниң суун Улуг-Үзүктү ажыр аажок улуг хоолайлар дамчыштыр күштүг насостар-биле Базарактың ховуларын суттарын турда, тараа-даа саглаңнадыр үнүп, дүжүт-даа чаагай-ла турду ийин.

Чамдык кижилериниң бажыңга элдептиг бодалдар база кирип кээр болгулаар-дыр. Ийи чыл бурунгаар «Тыва суг тудуг» трезиниң Кызыл-Мажалыкта № 1 КМК-ның чамдык ажылдакчылары Улуг-Үзүктүң кырынга коштун келгеннер. Оларның бирээзи тейжигештиң кырынга келек боданып олургаш:

— Үзүк кырында артчыгашты чара девискеш, боже Шуйнуң суу боду агар кылдыр кылыр-дыр—деп, командылаан.

— Сен черле утаанныг сен ийин, маная насос база ону харагалзаар кижи тургузуп, хөй артык чарыгдалдар үндүрүп турган хөрөө чүү боор—деп, өскеши ону деткээн...

Улуг-Үзүктүң сирт кырынга бөлүк кижилер онгарлар каскаш, оларга частыр бүдүмелдер суккаш, чазылдырыптарга оон чоок кавызынга күштүг чаңнык дүшкен дег черделегей-даа сирт кылдыр диңмирээн. Аная турган суттарылга системазының улуг хоолайлары даш, довурак-биле кады даарже чээргенелдир чаштай берген. Ону ынчаар үреп кылырын «Тыва суг тудуг» трези-даа, оон № 1 КМК-зы-даа совхоз-биле дугурушпаан. Мурнунда маная турган насостуг суттарылга системазының өртээ 447,1 муң рубль. Ол хире хөй акша-хөрөнгө агаарже чаштынганы ол-дур.

Оон бээр ийи чыл эрткен. Ынчалзажок ында ам кылдыңган чүве барык чок. Чүгле чара девискен кара онгарлар, безерек кылдыр казып каан хоорганлар бар. Суттаттыг турда чаагай дүжүт үнүп, беримчелиг турган Базарак ховузунда тараа шөлү частан эгелээш, чайны оттур ыанг хүннерде ондап-остап, курган чыдар апарган. Суг өокта оон чаагай дүжүттү манаан-даа хөрөө чок.

— Ол суттарылга системазын бо чылын ажыглалга киирер бе?—деп айтырыгга «Тыва суг тудуг» трезиниң удуртукчулары:

— Ону бодаан-даа хөрек чок, ында ам-даа ажыл хөпүвээн —деп харыылап турарлар.

Эде кылыр дээш үреп кааны суттарылга системазының тудуун кажан кылыр болган турарыл деп айтырыгны «Мурнакчы» совхозтуң тараажылары «Тыва суг тудуг» трезиниң эргелекчизи В. П. Сургутановтуң болгаш республиканың Мелиорация база суг ажыл-агый министри М. М. Достак-оолдуң мурнунга шыңгыы тургузуп келген ужуруда бо. Аная дорт харыыны олар бээр үе-даа келген.

Ч. КАРА-ХҮРЕҢ.

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛДААР

Бистиң «Кызыл тудуг» эргелелинде улусчу контроль болүү партия организациязының удуртулгазы-биле база администрацияның деткимчезинге даянгаш, хөй талалыг ажылды чорудун турар. Партияның болгаш чазактың капитал тудугну улам хөгжүдер дугайында директиваларының күүселдезин хынаар талазы-биле бистиң контролерларывыс идепкейлиг ажылдап, тудуг-монтаж ажылдарының шынарынче, камналгалыг болгаш хумагалыг чорукче кол кичээнгей салып келген болгаш салып-даа турар.

Эргелелде улусчу контрольдуң кол болүүнде болгаш үш постуда 18 хайгылчы бар. Кол бөлүк квартал санында парторганизация-биле сумелешкеш ажыл планын тургузун, бөлүктүң хуралынга ону бадылан ап турар. Контролёрлар шупту доктаамал даалгалыг. Оларның арта-дуржулгазын барымдаалап, ону хувааган. Ийи кижи шынар айтырыын харылап, ажыл-херектиң байдалын информастап, четпестерни чайладыры-биле санал-оналын киирип, оон күүселдезин контрольдап турар. Хайгылчылар бөлүктүн планын ёзугаар чорудар хыналдаларга база үргүлчү киржип турар.

Эрткен чылын он хыналданы чоруткан бис. Ону колдуунда тудуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидер, механизмнерин, тудуг материалдарын, оттуларчүүл, энергетика курлавырларын чоо ажыглаар талазы-биле ажылдарже угаандырган. Бүгү хыналдаларның түнелдерин контролёрларның хуралдарынга сайгарып чугаалажын көрген.

Чижээ, эргелелде электроэнергияны үргүлчү ажыр чарыгдап турган. Оон чарыгдалының деңзигүүрлүг нормазын ажылдап тургуспаанындан, каш чылдар иштинде ол өскерилбейн келген. Хоорайның улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга «Кызыл тудуг» эргелелинде электроэнергия камналгазының талазы-биле ажылды чугаалашкаш, четпестерни айыткан. Ону чайладырынга контрольду боттандырарын бөлүкке даскан. Ынчангаш олар электроэнергияның чөп чарыгдалын доктаамал контрольга алган. Бөлүктүң инициативазы-биле ол айтырыгны эргелел начальнигниң планёрказынга, партия, хуралдарыга чаңгыс эвес удаа чугаалашкан. Моон түнелиниде эрткен чылын эргелел 86,1 муң киловатт-шак электроэнергилиг камнаан алган.

Улусчу контроль бөл ажылчыннарның куш-ажылының болгаш амыдыралчурталгазының байдалын хүн бүрүнүн хайгаралмына алган. Контролёрлар куш-ажылдың болгаш техниканың айыл чок чоруунун байдалын хынааш, № 14, 15 чурттаргга бажыңнарының тудуунда ажылчыннар дыштаның, чемненир вагончугаштарда санитарлыг байдал багай, ону арыглап-аштавайн турар, ижер суг кудар доскаарларны тургуспаан, аптекажыгаш чок болган. Айтырыгны бөлүктүн хуралынга сайгарып көрген. Аная прораб Мартынов, мастер Шарахөө оларның таймылдырын ап, четпестерни чайладырын буруулуглардан негээн болгаш вагончугаштарны дерип четчелээрин администрацияга сүмелээн. Сөөлүнде катап хынаан көөрге вагончугаштарны дерип, септээн, корум-чурум тургустунган, оон санитарлыг байдалы дээш харыысалгалыг кижинин томуйлаан болган.

Эргелелде контроль ажылының кол-кол айтырыгларын коллегиальдыг шинтпирлеп турар. Чугула хыналдалар, чорудун турар хемчеглер дугайын бүдүрүлгенің болгаш ажылчыннарның хуралдарынга, планёркаларга дыңнадын турар. Кол бөлүктүн стендизин тургускан. Контролёрларның даңзызын, ажыл планын, рейд, хыналдалар түнелдерин азып турар. Ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле демиселге фотобуруудадышкынны дээштиг ажыглан келген. Эрткен чылын фотобуруудадышкынны 7 удаа үндүрген.

Контролёрларның хүн бүрүде ажыл-чорудулгары коллективтиң мурнунда сорулгаларны шинтпирлээринге дузалап турар. Эрткен чылын «Кызыл тудуг» эргелели 25188 дөрбелчин метр чурттаргга бажыңнарының тудуунда ажылчыннар дыштаның, чемненир вагончугаштарга техниканы багай ажыглап, аная турар чоруктарның бары, чангыс эзлчеглиг ажылдап турары, машиналарның техниктиг ажаалдазының багай тургустунганы, оларны ажылдап турар үеде техниктиг ханды рылтага чарыгдалдар көвүдеп турары хынаалдаан илерээн. Техника ажыглалында четпестерни ажыладырын комитет инженер-техниктиг ажылдакчылардан негеп, буруулуглларга шыңгыы хемчег хүлээдип турган.

Көдээ ажыл-агыйда, үлетпүрде продукцияның шынарын контрольдаарының айтырыглары комитеттиң, бөлүктериниң ажылынга көскү черни эзлээн. «Өөк» совхозта сүт продукциязының. Туранның ыяш белеткээр пунктузунда тудуг материалдарының шынарында шыңгыы четпестер дутайында айтырыгны комитетке көрген. Хыналда үезинде база ук айтырыгны чугаалажын көрген соонда четпестерни чайладыр дээш чамдык хемчеглер алдынган. Ам «Өөк» совхозтан күрүнеге чүгле сорттуг сүт продукциязын садын турар. Туранның ыяш белеткээр пунктузу продукция бүдүрерде күрүне стандартын шыңгыы сагып турар апарган. Объектилерже оон чорудун турар тудуг материалдарына четпестер барык чок апарган.

Планнар күүселдезиниң талазы-биле отчёт тургузарда күрүне мегелээр фактылар-биле демиселли күштелдиреринче улусчу контроль органнары кичээнгейни база иеоцнээн. Көдээ ажыл-агыйның ажылдарынга шын эвес немей бижилгелер кылыр чоруктар «Хадың», «Саян» совхозтарда ол ышкаш ыяш ажыл-агый черибиле «Саян», «Кызыл тараачын» совхозтарның арааында дилиг материалдарын бүдүрер талазы-биле шын эвес дуржулга кылын, немей бижилге чоруткан фактылар илерээн. Улусчу контроль комитеди планныг онаалдалар күүселдезиниң талазы-биле хажыдышкынларны болдурган үстүнде адаанывыс коллективтериң удуртукчуларындан шыңгыы негээн.

Комитет план күүсетпейн турар фермаларны, салбырларны, бригадаларны, бүдүрүлгенің өске-даа адырларын база контрольга алган. Хожудап турар участок бүрүзүн сайгарып көөрүн, оларга чогуур дузаны чедирерин оралдажып келген.

Күрүненің планныг онаалдаларының күүселдезинге доктаамал контрольду бригадаларга, фермаларга, салбырларга улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга организастап турар. Комитеттиң, бөлүктериниң болгаш постуларының кежигүннери ону ханыза-биле, бүгү талалыг чоруткан турарын планныг онаалдаларының күүселдезин хандырарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган турарын чедип алыр сорулгалыг бис.

Бо ажылдың эки дуржулгазын чедип алган бөлүктер районда эвээш эвес. Чижээ, «Саян» совхозта улусчу контроль болүү алды секторлуг. Хайгылчылар боттарының участоктарында ажыл-херектиң байдалын ханыза-биле хайгаарап, эрткен чылый 30 ажыг рейд, хыналданы чоруткан. Ылаңгыя кывар-чаар материалдар чарыгдалынга, техника септелгезинге, черния болгаш минералдыг чемнитидилгелериниң ажыглалынга ажыл шагын үөп ажыглап турарынга холбашкан массалыг хыналдаларны чоруткаңы дээштиг болган.

Ынчалза-даа планныг онаалдаларының күүсеттинмейн турарының чылдагаанларынче контролёрлар ам-даа кошкак ханылап кирип турарлар. Күрүне планнарын күүсетпейн турары дээш албан-дужаалдыг кижилерден негелдеп бедидерп негеттинин турар. Бүдүрүлгенің ажыктының, продукцииның шынарын бедидериби-биле холбашкан хыналдалар ам-даа эвээш чоруттунуп турар. Ажылда өске-даа четпестерни шүгүмчүлекчи өзу-биле корбушаан, комитеттиң, бөлүктериниң болгаш постуларының бүгү-ле кежигүннери СЭКП-ниң XXV съездиниңиң шинтпирлерин, онгу беш чылдың планнарын күүсеттиринге партия организациларының идепкейлиг дузалакчылары болурун оралдажын тур бис.

Ч. Л. ШУТОВ,
Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

КОМИТЕТТЕРДЕ

Тускай дыңнадыглар

Бай-Хаак

Таңды районнуң улусчу контроль комитеди ында № 2 орук-тудуг участогунуң удуртукчуларының кылган ажылдың хемчээлиге немей бижилге кылын турганының дугайында айтырыгны бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Бо участок эрткен чылын кылган ажылының хемчээлинге 92,6 муң рубльдин немей бижилгезин кылганы хыналдадан илерээн. Эрткен чылын ол участокка берген план үүгле 88,5 хуу күүсеттинген турда-ла, ону 101,2 хуу кылдыр мегелеп бижээш, чыл төнчүзүнде участоктуң ажылдакчыларынга 6,5 муң рубльди шаңнал кылдыр төлеп берген.

1978 чылдың октябрьда орук-тудуг участогунга селекторлуг харылаа аппаратуразын тургузарынга төлевир 300 рубльден ашпас турда-ла, ону улгаттырган 1300 рубль кылдыр төлээн. Ындыг фактылар бо чылын база үргүлчүдеп турар болгаш харын-даа чаңчыл болуп бар чыдар. Бо чылдың февральда кылдыңган ажылга 21,5 муң рубль туңду мегелеп немей бижээн.

Кылдыңнаан ажылдарны кылдыңган кылдыр хоозун немей бижилге кылып, үндезин чоо черге 6,5 муң рубльди шаңналга үндүргенин дээш, орук-тудуг участогунуң начальнигги В. Г. Шабановтуң болгаш иол инженер В. М. Алтуховтуң үш айда шалыңнарын, кол бухгалтер С. Х. Иконниковтуң ийи айда шалыңын тыртар деп районнуң улусчу контроль комитеди доктаатган.

Тээли

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» совхозта малдың учёт болгаш отчёдунуң байдалын ол районнуң улусчу контроль комитеди хынаан көргеш, бо ажылдың ол совхозта багай тургустунганын демдеглээн. Санаашкын кылган 69 кодандан 53 баш хой, өшкү, 4 баш мыйыстыг бода мал дудаан.

Совхозта хөй мал өрелиг малчыннар-биле чогуур ажыл чорутпайн, оларны чыл бүрүде мал ажылынга тудуп турганының түнелинде хойжу Х. Окчаалай 1978 чылдагы 26 хоонуң кырынга 1979 чылда 13 хойну немей дудаткан. Хойжу К. Хертек эрткен чылын 28 хойну чидирген, ол бо чылын 10 хойну оон кырынга немей дудаткан.

Үстүнде четпестер дээш совхозтуң директору О. С. Таргынны, кол зоотехник П. К. Саяны районнуң улусчу контроль комитеди шыңгыы доңгуткан.

Харысалга чок чоруктуң уржуундан совхозка чедирген когаралдың чамдыгы эгидери-биле ында бода мал бригадири К. Х. Сыныктын, Сукакта хойжу бригаданың бригадири К. Х. Бегзинин айда алыр шалыңынын үштүн бир кезиин тыртарын комитет шинтпирлээн.

Кызыл

Кызыл хоорайның улусчу контроль комитеди «Кызыл» гостиницазының ажылдакчыларындан кирген хомудал биладиришкиннерни хынаан көргеш, оон түнелин комитеттиң хуралынга чугаалажын көрген. Оон директору Н. Н. Троцкая дакпырлап ажылдаан кижилерге долу шалың төлеп турары болгаш ол бодунуң эрге-дужаалын соора ажыглап, күрүненің эт-хөреңгизин шингээдип ап турганы хыналдадан илерээн.

Элегее-Аксында туулбу заводунуң инженери Т. Г. Лелуашвили гостиницада электриктиң бүрүн шалының, а «Тудуг кезектери» комбинадының ажылдакчылы П. П. Абубакиров электромонтёрнүн бүрүн шалының ай бүрүзүнде албышаан, четче ажылдавайн келгеннер.

Дакпырлап ажылдаарының чурумун каржызы-биле хажыдып, ниитпаа-биле эрткен чылын 1046 рубльди үндезин чок черге шалың төлевиринге чарыгдаан. Ол четпестерни дарый чайладырын Н. Н. Троцкаяга чогуур органнар сагындырып келгеш-даа, ол оон кандыг-даа түнел үндүрбээн.

Дакпырлап ажылдаарының чурумун үреп, бодунуң эрге-дужаалын соора ажыглап, күрүненің эт-хөреңгизин шингээдип ап турганы дээш Н. Н. Троцкаяны доңгуткан болгаш күрүнеге чедирген когаралдының чамдызын дедир эгидери-биле оон чартык айда шалыңын тыртарын хоорайның улусчу контроль комитеди шинтпирлээн.

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

бот-боттарын дээре балчыр эпарган, улустар-даа тайбың келир үезинде дыка бүзүрелдиг апарган. Делегейниң өске черлеринде чөрүлдөөлер тыштып кээп база дүшкүүрүг чорук хевээр артып-даа турааа, олар кызыгаарлаттынган болуп артып турары чаяандыр. Мурнуу-Чөөп Азияга чоокта чаагы болуушкуннар үезинде Совет Эвилелиниң илергейлээн туттунуучал чоруун Франция үнелеп көргенин база катап чугаалаарыбиле бо таварылганы ажыглаар бодап тур мен.

Чавырлыышкынның бо үреттүнелдери Силерниң хууда ажыл-чорудулганарның түнели болур база олар бистиң киргеннивис ол орук-биле бистиң чоруурувуска идигни берип турар дээрзин билир мен. дээрги Дарга. Шынап-ла херек кырында чаа үе-чалаже шилчириниң үези келген.

Франция аңаа белен, тодаргайлаарга бистиң аравыска чугаалажыышкыннарны база кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш чавырлыышкынга база тайбыңга ажыктыг кылдыр бистиң күженишкиннеривисти идепкейжидеринге белен.

Француз болгаш совет удуртукчуларның аразынга чоорту тургустунун келген ол арелажылгаларның ажыктыын болгаш ужур-дузалын дуржулга өөргүскен. Ам оларны доктаамал болдурарының болгаш ол практиканы алган документизинге быжыглаарының үези келген. Ол бистиң кады ажылдажылгавыстың программазының эчис сорулгаларының бирээзи болур. Бистиң аравыста харылзааны шынарлыг болгаш ынаныштыг болдурар төлээде, техниканың сайыраңгай түүлдерин ол харылзаага ажыглаар дугайында база-ла сагыш салза чогуур. Дараазында беш—он чылга бистин баш удур көрүп болурувус ол хемчээлдерге дүгжүп турар, бистиң экономиктиг кады ажылдажылгавыстың ындыг хемчээлдерин-даа тодаргайлап айтыры чугула. Бистиң бараан солчулгавыстың хемчээли ам безин 12 миллиард ажыг франк турар. Ол ам-даа эң улуг болдунар аргаларынга ыракта четпээн дээрзин билип турар бис. Бистиң садыглажылгавысты өстүрер сорулганы бодувустун мурнувуска салбышаан, бистер оон хөгжүлдезин кандыг-даа янзы чедир үнелевес чоруктан чайлаарын оралдажырын күзеп тур мен.

Чавырлыышкынга болгаш тайбыңга ажыктыг бистиң күженишкиннеривисти ап көөрге, оларның мурнунда делгем перспективалар ажыттынып турар. Оларны үш кол угланыышкынныг кыллыр чорударын бодумнуң таламдан санаалдап тур мен.

Бирги угланыышкын — Европага чавырлыышкынны быжыглаары. Ол угланыышкын Хельсинки чөвүлел хуралының Түнел актызының түүлдерин шыңгыы боттандырарынга үндезилеңир; ол угланыышкын ажыктыг болгаш күзенчиг болуп турар ындыг талааларга, бирги эолчегде — дээрги Дарга, Силериң саналдаанынар ышкаш, долгандыр турар бойдус түүлдерин камгалаар талазынга бүгү Европаның хемчээлинге кады ажылдажылганы тургузарынга үндезиленир; адак сөөлүнде ол угланыышкын чавырлыышкынның дараазында улуг ужуражыышкынынга — Хельсинки Актызынга ат салган 35 чурттуң 1980 чылда Мадридке болур ужуражыышкынынга ыяк белеткелди дамчып эртер.

Ийги угланыышкын болза, чавырлыышкынның өзүзүн болгаш принциптерин делегейниң бүгү-ле дүвүрээзиниг районнарыче нептередир дугайында бистиң делегейге харысалгавысты күүседнриниң хемчээлдеринге сагыш салышкынын илередириңге бисти чедирер ужурлуг. Күрүнелериин девискээриниң четче-бүрүн турарының болгаш улустарның дүрүм өзугаар эргелерин хүндүлээриниң принциптерин чүгле бүгү талаларның сагыырының аргазы-биле чоптуг болгаш быжыг үнделиннерге тайбыңны доктаадып тургузары болдунуп болур.

Адактым сөөлүнде үшкү угланыышкын «чепсегленишкинни херек кырында дүжүреринге чедирер. Ол чүл даэрге, ылаңгыя Европада келдергей улуг болгаш айыылдыг болуп турар чепсегленишкиннерни үре-түнелдиг кылдыр кызырарынче база күрүнелериң айыыл чок чоруунуң чаңгыс аай дүрүм өзугаар хереглелинге дүгжүп турар деңнелдерге чедир оларны чоорту эвээжедиринче оруктарны дилеп тыварыдыр. Совет Эвилелиниң кылган саналдарынга дыка хөй түүлдер талазы-биле уткужуп турар саналды Франция оон-биле ходбаштыр идип үндүрген. Бистиң беседаларывыс чепсекти дүжүреринче угланыышкынга депшилгелиг болгаш боттуг ажыл-чорудулага орукту ажыткан турарын күзеп тур мен.

Мээң аян-чоруумнуң француз-совет харылзаалларга ажыдар сорулганы салып турар перспективалары ындыдыр, дээрги Дарга. Ол перспективалар Силериң хууда сагыш човаашкынларыңарга дүгжүп турар, чүге дээрге, олар совет болгаш ол ышкаш француз улустуң ханызыбиле тайбыңга ынакшылдыг чүткүдеринге дүгжүп турар дээрзин билир мен.

Ынчангаш бистиң беседаларывыстың түнелдериниг база бистиң ийи чурттарывыстың аразында кады ажылдажылганы улам ынайгы чедишкиннериниг бүзүрелбиле дашканы:

Дээрги дарга Силериң алдарынар дээш.

Мээң тайбыңны, чечектелиишкинниң аас-кежиин күзеп турарым Совет Эвилелиниң улустарының алдары дээш.

Франция биле Совет Эвилелиниң аразында найыралдың алдары дээш кодүрүп тур мен.

Л. И. Брежневтин болгаш В. Жискар д' Эстеннің чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан, адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлалга эвилел, найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

ВОЛЖСК ӨЗҮП ТУРАР

Марий автономнуг Республиканың чаа үлетүр төвү Волжск хоорайның аян-шинчизин тудуп эгелээн «Хадылыг арга» деп микрорайон шуут өскертиптер. Ол районнуң тудуу доостурга аңаа 60 муң кижи чурттаар болгаш хоорайның чурттакчы чону ийи катап өзе бээр.

Чаа микрорайоннуң тудуун эгелээнинің чылдагааны болза, Волжскиниң үлетүр хөгжүлдезиниң шапкын темпилери боон турар. «Хадылыг аргага» тудуп турар үш заводтуң: соодукчу тургузуглар, мотор, редуктор бүдүрүп үндүрер заводтарның ажылчыннары чурттаар. Ол заводтар ботботтарының аразында дугуржулга өзугаар оруктарны, харылзаа, хандырылга тудулгаларындан аңыда чуртталга, культура амыдырал хандырылга тудулгаларын кады тудуп турар. Ынчандыр демнежин ажылдаарга, тудутга акша-хөренги чарыгдалының ниити түңү эвээжээр, тудугну чаңгыс аай комплекстиг арга-биле чорудуп болур.

«Хадылыг аргага» чурттаарынга бүгү таарымчалыг байдалдар тургустунар, аргаарыглыг черлерни хевээр артыгар. Чурталга болгаш ийитиниң ажыглал тудулгаларын эптиг таарыштырылгазын архитекторлар бодап кылган.

Чаа район база бир чугула сорулганы — тудуп турар заводтарның кадрлар-биле хандырылга айтырыын шиитпирлээринге дузаалаар. Ында хоорайның профтехучилищеин ажылдап эгелээн. Техникумну удавас ажыдар. Заводтуң бүгүү тудугжулары техникумга чаа мергежилдерге өөренип алгаш, аңаа артып каар.

Л. КОПОРЕВ,
СЭТА-ның корр.

Волжск,
Марий АССР.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда үре-түнелдиг ак сеткилдиг ажылдап келгенин үнелеп көргеш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өөрүнээнинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Монгуш Баян-оолович Артас—пенсионер.

Матрена Тимофеевна Архипова — пенсионер.

Степан Павлович Бабкин—пенсионер.

Евдокия Константиновна Балакина — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг белдириниң экономизи.

Александр Афанасьевич Бекасов—пенсионер.

Алина Ерофеевна Вяткина—пенсионер.

Александр Александрович Глазычев—«Тыва суг тудуг» трестин тудуг-монтаж эргелелиниң улуг гидролог-инспектору.

Антонина Андреевна Гуркова—«Тыва суг тудуг» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң материал-техниктиг хандырылга киллдириниң инженери.

Нина Абрамовна Дроздова — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг белдириниң техажылчыны.

Мария Ивановна Исаева — пенсионер.

Валентина Николаевна Пищуенова — «Ростекстильторг» садыг баазазының кол бухгалтериниң оралакчызы.

Михаил Григорьевич Конышев — пенсионер.

Ирина Фиогеновна Коробейникова — пенсионер.

Ольга Антоновна Корчикова — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг белдириниң ажылдакчызы.

Лукерья Прокопьевна Крашенникова — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг белдириниң ажылдакчызы.

Иван Николаевич Лебедев—пенсионер.

Александр Михайлович Лемешкин—пенсионер.

Павел Петрович Максимов — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг белдириниң техниктиг кезээниг улуг инженери.

Мария Михайловна Молчанова—пенсионер.

Николай Васильевич Нугис — Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң эрик матрозу.

Нина Васильевна Пермякова—пенсионер.

Леонид Сергеевич Плюснин — пенсионер.

Василий Маркович Поздняков—Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң ажылчыны.

Сергей Иванович Постников—инженер.

Ксения Васильевна Родионова—пенсионер.

Анна Даниловна Суденко—пенсионер.

Александра Павловна Соломатина—пенсионер.

Варфаломей Иванович Сорокин—Енисейниң Ленин орденниг хем пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң эрик матрозу.

Клавдия Димидовна Сорокина—пенсионер.

Клавдия Петровна Степанова—эзт комбинадының ажылчыны.

Любовь Ивановна Токарева—курбанкының республика конторазының кол бухгалтери.

Мария Константиновна Тонких—Кызылдың № 4 ортумак школазының башкызы.

Георгий Дмитриевич Тюмин—Социал хандырылга министерствозунуң кадрлар талазы-биле инспектору.

Лина Константиновна Шуклина—республиканың санитар чырыдыышкын бажыңының методист-эмчиги.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Татьяна Павловна Генова—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга киллдириниң ажылдакчызы.

Зинаида Георгиевна Грязева—«Шекпээр» совхозтуң кол бухгалтери.

Лидия Кондратьевна Давыдова—район эмнелгазының дүрген дуза чедирер салбырының эргелекчизи.

Евлан-Самбуу Күскежикович Донгак—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Анна Тимофеевна Кириллова—Ак-Довуракты ортумак школазының башкызы.

Федор Петрович Кленов — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың директорунуң амыдырал хандырылга талазы-биле оралакчызы.

Иван Константинович Кызлаев—район эмнелгазының ажылдакчызы.

Данзы Быран-оолович Монгуш—Ак-Довурак хоорайда септелге-тудуг участогунуң ажылдакчызы.

Ханды Сундуйевна Сарыглар—«Доң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Чичикмаа Шангыйлановна Сарыглар—«Төц-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Мария Трофимовна Чиркова — № 208 орук-ажыглал участогунуң орук мастери.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Сарыглар Хунай-оолович Айдан —«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Нина Прохоровна Гачогова—Чадааның септелге-тудуг участогунуң планнакчы-техниги.

Шагдыр Намчылакович Донгак —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Мария Андреевна Земченко—мал аарыгларына удур демисел станциязының бухгалтери.

Борбай-Кара Дандынович Кара-Монгуш — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Донгур-Баштыгович Комодук — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Сендоо Дондупович Куулар—«Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Хорлуу Шарыевна Куулар—«Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Пелагея Евстигнеевна Манычева — «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкынының ажылдакчызы.

Апакай Ундаевна Монгуш — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Бин Дембирелович Монгуш—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Бопуяк Шактарович Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Даваа Сасныкович Монгуш — Баян-Тала суурда пенсионер.

Доржу Сасцыкович Монгуш — Баян-Тала суурда пенсионер.

Ичин Арын-Хөөевна Монгуш — Чыраа-Бажы суурда пенсионер.

Октек-Кара Биче-оолович Монгуш — «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Чүлдүм Паагырович Монгуш —Хөндергей суурда пенсионер.

Дете Самбаевич Ондар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Савык Дамбуевич Ондар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сыгдык Илгинович Ондар «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Додуй-Маннай Сыртаевич Ооржак — Баян-Тала суурда пенсионер.

Моңге Кылын-оолович Ооржак — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Соскалдай Чымбаевич Ооржак — Баян-Тала суурда пенсионер.

Хуна Илгиновна Ооржак — —«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Лопсанович Очур-оол — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Серен Сандановна Сат—Баян-Тала суурда пенсионер.

Серин Ак-кысовна Хомушку — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Шымрап Данзынмааевна Хомушку — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Василий Трофимович Александров — Каа-Хем суурда пенсионер.

Елена Михайловна Аткина — Каа-Хем суурда пенсионер.

Константин Романович Бакулин — Каа-Хем суурда пенсионер.

Александра Кирилловна Бухтуева — Каа-Хем суурда пенсионер.

Анастасия Ивановна Бегаева — Каа-Хем суурда пенсионер.

Устинья Петровна Вертипрахова — Каа-Хем суурда пенсионер.

Мария Андреевна Изместьева — Каа-Хем суурда пенсионер.

Самуил Трофимович Изместьев — Каа-Хем суурда пенсионер.

Ирина Константиновна Окладникова — Каа-Хем суурда пенсионер.

Аксинья Григорьевна Осипцева — Каа-Хем суурда пенсионер.

Нина Сергеевна Пономарева — Каа-Хем суурда пенсионер.

Татьяна Яковлевна Рахманова — Каа-Хем суурда пенсионер.

Ховалыг Хопоевич Шанчыг — Каа-Хем суурда пенсионер.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Иргит Халанович Дембирел—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Ооллак Далдышевич Донгак—«Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Успун Долгерович Донгак—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Донгак Шугулович Доштуг-оол — Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Арамандит Дактановна Иргит—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Биче-Кара Дагбыевич Иргит — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Доржу Чумбуйович Иргит—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Шангыр Сүрүновна Күнчү—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Үнгулековна Мингмаа — Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Хомушку Ходуйевна Тере—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Алдай-оол Сүрүнович Хертек — Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Иргек Бодаганович Хертек—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

Маадыр Ламаевна Хертек — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң малчыны.

Доктугу Чымбаевич Хомушку — «Мөгөн-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

«Торгалыг» совхоз

Кыргыс Дозурчукович Арагачы — пенсионер.

Үйнукай Сундуйевна Дагба—пенсионер.

Түлүш Агбанович Дадар-оол — пенсионер.

Донгак Одай-Сүрүнович Дандыяты — пенсионер.

Бидин Доспановна Дарынчак — пенсионер.

Амыжаа Дамдыновна Донгак — пенсионер.

Мандыл-оол Адыяевич Донгак — пенсионер.

Ыдамчык Сөөкевич Донгак — пенсионер.

Дукулдай Мыкыштаевна Куулар — ажылчын.

Донгак Кечил-ооловна Кызыл-Уруг — пенсионер.

Ликпаа Лейин-ооловна Кыргыс — ажылчын.

Санчат-оол Балчырович Кыргыс — ажылчын.

Баир-оол Оскалович Монгуш — пенсионер.

Белбаа Чүлдүмовна Монгуш — ажылчын.

Барбаанай Ыдым-ооловна Монгуш — ажылчын.

Кертик Оскаловна Монгуш — пенсионер.

Норбу Санчаевна Монгуш—ажылчын.

Чодур-оол Калзанович Монгуш — пенсионер.

Степан Дешкович Санчат-оол — пенсионер.

Донгак Санданович Санчы—пенсионер.

Кыргыс Ойдупович Сарыг-Хая — пенсионер.

Дыжит Даваевна Сат — — пенсионер.

Монгуш Ыймаевна Севилбаа— пенсионер.

Донгак Дынгылдаевна Сенджаны — пенсионер.

Очур-оол Чамаевич Тумат—пенсионер.

Кызыл-оол Сенджикович Түлүш — пенсионер.

Устуунчук Сенджапович Түлүш — пенсионер.

Чымбалан Күнзетович Түлүш — пенсионер.

Эдераа Херелович Түлүш—ажылчын.

Екатерина Сояновна Хамгаш — пенсионер.

(Уланчылыг).

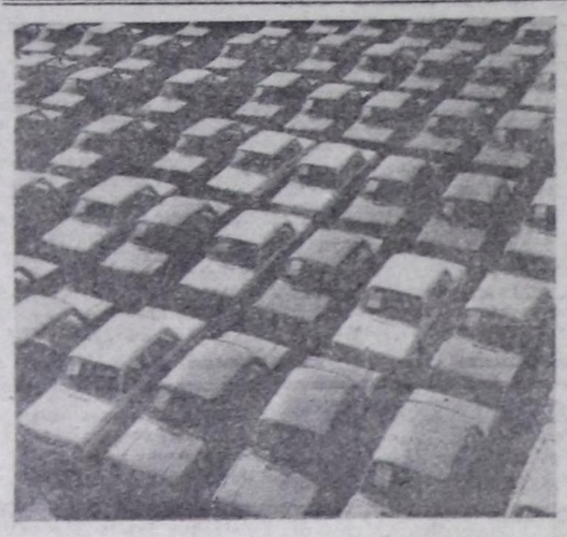

УКРАИН ССР. ЗАПОРОЖЬЕ. «Автозаз» бүдүрүлге наттыжыышкынының «Коммунар» автомобиль заводун СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнааны коллективтиг күш-ажылчы соруун улам кадүрген.

Онгу беш чылдың дөртү чылының өнаалдаарын хуусаадан эрте күүседириниң хүлээлгелерин олар алган.

ЧУРУКТА: белен «Запорожец» машиналар заводтуң девискээринде.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

МАРН ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң пленуму ында ажыттынган. Пленумда мурнакчы дуржулганы өөренип көөрүнүң база ону чурттуң улус ажылагыйының болгаш культуразының бүгү адырларынга херек кырынга нептередириниң дугайында айтырыгны чугаалажыл турар. МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал аңаа чүве чугаалаан.

Социализмниң акы-дуналышкы чурттарының мурнакчы дуржулгазын, чүүн-даа мурнунда улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларынга СЭКП-ниң болгаш Совет Эвилелиниң бүгү делегейге төөгүлүг дуржулгазын өөренип көөрү болгаш нептередири парторганизацияларның эң чугула сорулгазы болур деп, ол онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске чурттарның дуржулгазын өөренип көөр талазы-биле тускай курстарны парторганизацияларга тургузар ужурлуг.

Делегей айтырыгларынга хамаарыштыр чүве чугаалаан, амгы үениң айтырыгларын тайбының болгаш кижи төрелгетениң эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлээринче угланган Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуналышны социалистиг өске-даа чурттарның даштыкы политика талазы-биле угланыышкынының болгаш чогаадыкчы саналдарының чугула ужур-дузазын Ю. Цеденбал онзалап айыткан.

Совет Эвилели болгаш социализмниң өске-даа чурттары делегейниң дүшкүүрүг чоруунуң чавырлыышкынын ханыладыр, боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр дээш улуг күженишкиннерни салып турар. Быжыг тайбыңны хандырарынга стратегтиг шаан халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарны чоокку үеде чедишкиниг доозары эң-не улуг ужур-дузалыг деп, Моол Арат Республика санап турар.

ВСР-ге удур Пекиниң оор өзү-биле агрессиязы Кыдат болза бичин болгаш ортумак күрүнелериң «камгалакчызы» болур дээр тоолчургу бадыткаашкынны долузу-биле сойгалап илереткен. Лаоска удур Пекиниң дайын белеткелдери болгаш чөнгээлээшкиннери, Кампучияның иштики херектеринге холгаарлаашкын, Афганистан Демократтыг Республикага удур күткүүшкүнүг хөделишкиннер делегейге, чүүн-даа мурнунда Мурнуу-Чөөп Азияга, бодунуң тергиделин тургузар дээп Кыдаттың стратегтиг угланыышкынының чарылбас кезээ болур.

Кыдат-биле кызыгаарлашкак кандыг-даа күрүне Пекиниң агрессчи халдаашкынының объектиги болу берип болур дээрзин Кыдаттың чагырыкчы болүктериниң политиказы болгаш херек кырында хөделишкиннери, оларның девискээр талазы-биле негелдери бадыткап турар.

Улуг күрүнезирек шовинистиг сорулгаларны удуртулга болдургаш. Пекиниң чагырыкчы болүктери чуртту социализмден улам-на ырадып, социалистиг күрүнелер-биле харылзааларны улам-на чидиглендирип турар. ССРЭ биле КҮР-нуң аразында найырал, эвилел болгаш дузалажылга дугайында керээни күш чок болдурарының дугайында Пекиниң шиитпири кыдат удуртулганың антисоветчи, антисоциалистиг үүлгедии болган. ССРЭ-биле керээни күш чок болдургаш, кыдат удуртулга херектің алыс утказы-биле алырга, социализмниң принциптеринден бодунуң шуут ойталаанының дугайын бадыткап көргүскен. Делегей реакциязының, империализмниң болгаш улуг күрүнезирек шовинизмниң эвилели төөгүнүң хөгжүлдезин доктаадып шыдавас, антисоветизмге үндезилеттинген политика буурап дүжер дээрзинге бис быжыы-биле бүзүрээр бис.

Дүшкүүрлүг чорукту күштелдириниң империалистиг, политиказынга удур, тайбың, чавырлыышкын болгаш чепсегленишкинни дүжүрер дээш демисежип турар улуг Совет Эвилелиниң болгаш социализмниң акы-дуналышкы өске-даа чурттарының улустары-биле, тайбыга ынакшылдыг бүгү күштер-биле найыралды болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын моон соңгаар-даа могаг чокка быжыглаарын моол улус бодунун хүлээлгези кылдыр санап турар деп. түнелинде Ю. Цеденбал чугаалаан.

СОРУК КИИРИКЧИ ҮЛЕГЕР

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА-ның корр.). СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп номун Эфиопияның хүннүг үнер кол солуну «Аддис земен» амхар дыл кырында парлап эгелээн. Мурнунда Л. И. Брежневтиң «Бичин чер» болгаш «Катап тургуууушкун» деп чогаалдарын парлап үндүрген «Артистик принтерпресс» дээр парлалга чери ону ном кылдыр үндүрер деп белеткенип турар.

Амхар дылда «Кур черни» парлап үндүргенин эфиопия парлалга калбаа-биле тайылбырлап турар. Л. И. Брежневтиң ному болза тараа дээш улуг тулчуушкунуң киржикчаниң шыны чугаазы болур. Ол тулчуушкунну Адачурттуң Улуг дайынының шөлдеринге совет кижилериниң маадырлыг чоруу-биле деннеп болур. Оон арынларында улуг сорулга дээш — коммунизмни тургузары дээш кызымаккай демисежип турар дайынчы улустуң, күш-ажылчы улустуң овур-хевирлери чайынналчаа-биле илереттинген. Ол бердинген чорук тайбың, демократия болгаш социал дешилге дээш демиселди чорудуп турар бүгү чурттарга база улустарга сорук киирикчи үлегер болур деп, «Аддис земен» бижээн.

Кур черлерни шиңгээлип алганы дайынга үрелген улус ажыл-агыйын СЭКП-ниң удуртулгазы-биле кыска хуусаада катап тургузуп ап шыдаан болгаш экономиктиг хөгжүлденің улуг төлевилеллерин күүседип эгелээн совет кижилериң шудургу болгаш күш-ажылчы маадырдыг чоруунуң тодаргай көргүзүүнүе бирээзи болган. Л. И. Брежневтиң сактыышкынары социалистиг чаа ийитилелди тургузарынче угланыышкынны чарлаан эфиопи революцияга улуг ужурдузалыг болур деп, «Эфиопиен геральд» солун демдеглээн.

Революстуг чаалап алыышчынарны иштики болгаш даштыкы реакцияның чимзенишкиннериниң камгалап алгаш, Эфиопияның улузу национал экономиканы катап тургузар болгаш сайзырадыр сорулга-биле амгы үеде хөгжүлденің ийити национал революстуг кампаниязын боттандырып эгелээн. Ол улуг сорулгаларны күүседирде ССРЭ-де социалистиг тургузуушкунуң болгаш партийжи удуртулганың дуржулгазы Эфиопияга улуг ужур-дузалыг. Эфиопияның ажылчы чоннарынга Л. И. Брежневтиң чогаалдары совет улустуң маадырлыг чоруунуң дугайында чүгле солун чугаа болур эвес, харын социализм дээш демиселде ажылчорудулага удуртулга болур деп, ук солун онзалап демдеглээн.

Ю. ПИЧУГИН.

БЕДИК ҮНЕЛЕЭШКИН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 30 чыл дургузында бодунун турун келген үезинде чаа дайынны чайладыр, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынның быжыглаар болгаш боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр дээш улустарның демиселинге улуг салыышкынны киргген Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазын депшилгелиг бүгү американнар изни-биле деткип турар. Ол дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге АКШ-тың Тайбың Чөвүлелиниң күүсекчи директору М. Майерсон медеглээн. Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң тургустунган болгаш чарылбас кезээ боон турар бистиң организациявыс бодунуң соңгулда мурнунуң аазаашкынынары турбуже, шериг чарыгдалдарын кызырбайн, а улгаттырып турар Вашингтон администрациязының чайлычак политиказынга удур шиитпирлин-биле демисежип турар.

Стратегтиг чепсекти, кызыгаарлаар дугайында совет-америк дугуржулганы чарарынга АКШ-тың Тайбың Чөвүлели онза кичээнгейин салып турар. Амгы үеде АКШ-та чорудуп турар ийити национал кампанияның үезинде тайбың дээш америк демиселчилер ол дугуржулганың ажыктыын болгаш боо-чепсекти эңдере бүдүрериниң айыылдыын тайылбырлап турарлар. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы дүрген чарары ийи күрүнениң аразында харылзааларны өкижидер арганы бээр, делегейниң чаа даймынының айыылын чайладырынга, бүгү-ийити тайбыны быжыглаарынга чугула базым болур деп, күүсекчи директор онзалап демдеглээн.

Америк коммунистериниң «Дэйли уорлд» солуну Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң 30 чыл дургузында ажылчорудулгазынга бедик үнелелди берген. Ол чугула болуушкунга тураскааткан түүлде мынча деп бижээн: кижи төрелгетениң төөгүзүнде тайбың дээш мындыг массалыг шимчоошкин, эң-не янзы-бүрү политиктиг угланыышкынныг толээлечилерни каттыштырып турар болгаш хой-хой чазактарның, политиктиг болгаш хой-ийити организацияларының деткимчезин ап турар мындыг шимчээшкин кажан-даа түрүп көрбээн.

АКШ-ТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ЧУГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Солун үндүрүкчүлериниң америк ассоциациязының съездизинге чүве чугаалаан. АКШ-тың президентизи Дж. Картер стратегтиг шаан халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар дугайында совет-америк дугуржулганы чарар деп турарыбиле холбаалыг айтырыгларга доктааган.

АКШ биле ССРЭ-ниң догуннап турары бот-боттарының туруштарындан боттуу-биле хамаарылгалыг дээрзин олар билип турар деп демдеглээш, президент мынча дээн: ындыг болган ужурунда стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында чугаалажыышкынар онза улуг ужур-дузалыг болу берген. Ийи улуг чурттуң ол күженишкиннериниг кижи төрелгетениң төөгүзүнде деңнээр чүве чок.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында 2-ги дугуржулга бүгү делегейге тайбыны быжыглаарынга дуаалаар. Бистин чарыжывыс эвээш айыылдыг болу бээрин болгаш эң-не халаптыг түнелдин—ядролуг дайынның айыылын бичеледирип чедип алыр ужурлуг бис дээрзин угаай-сарыылдыг чорук биске сүмелеп турар деп, ол чугаалаан. Оон артык түүлду мен чугаалаайн: стратегтиг чепсекти эңдере бүдүрериниң соксадырынга бүгү делегей шуут сонуургалдыг.

Америк улустуң хөй кезии стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында 2-ги дугуржулганы өргежок чугула деп санап турар деп, президент демдеглээн. Ядролуг боо-чепсекке контрольду тургузарының оруунга улам ынайгы чоорту депшилгени бистиң улузувус күзеп база манап турар. «Соок дайынче» болгаш боо-чепсекти бүгү тала-биле эңдере бүдүрериниче мырынай херек чокка дедир ээп кээрин бис күзевес бис.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында айтырыгга Каттышкан Штаттар боттарының эвилелчилериниг-биле сырый сүмележишкинни чорудуп келген. Олар «Чөөп болгаш Барыын чүктериниң аразында доктаамал харылзааларны чедишкиниг хөгжүдер бис дээрзинге бүзүреп турарлар». Франциянын, Англиянын, ГФР-ниң, Канаданың болгаш өске-даа чурттарының удуртукчулары ол дугуржулганы деткип турарын илереткеннер деп, ол чугаалаан.

Каттышкан Штаттарда ол дугуржулганың удурланыкчыларынга харылап тура: «стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында 2-ги дугуржулга Совет Эвилелиниг көргүзер ачы-дуза эвес-тир. Ол болза АКШ-тың национал айыыл чок чоруунуң бүгү эрге-ажыктарын барымдаалап көрүп тургаш, бүгү талалыг ажылдап кылган дугуржулга болур» деп, президент медеглээн. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы АКШ-тың чаза өске айтырыглар-биле холбаарын оралдашпас деп онзалап демдеглээн.

ӨСКЕРЛИКЧИ ОЙТАЛААШКЫН

ПЕКИН. (СЭТА). Бүгү делегейниң депшилгелиг хой-ийитизиниң калбаа-биле демдеглеп турганы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 109 чыл оюн байырлаан хүннерде Пекинге Ленинниң хүнүнге тураскааткан кандыг-даа түүлдерни кылбаан. Мурнукузу ышкаш Ленин дугайында фильмнерни телевидение дамчыштыр көргүзээн. Ленинниң ажылдарын парлап үндүргениниң дугайында медээлерни кыдат парлалгага шагдан бээр үндүрбээн.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ҮЕ-ЧАДАЛАРЫ

Москвада ССРЭ-ниң УАЧД-де ажыттынган тематиктиг делгелгени бирги беш чылдың бежен чылынга турасказатиан. Ол делгелге «Бирги беш чыл планындан бистиң хүннеривиске чедир тургузуушкуннуң көдүрүүшкүнү» деп лозуңнуг болган.

Чартык үс чыл бурунгаар бистиң чуртувуска социализмни тургузарының ленинчи программазын боттандырып чорударынга шылгарацгай рольду ойнаан бирги беш чылдың планын күүседир дээш маадырлыг демиселди совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле эгелээн. Ол болза Советтер чуртунуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң темпилерин болгаш пропорцияларын эртем талазы-биле үндезилээн баштайгы комплекстиг план болган.

Беш чылдарның онаалдаларын амыдыралга канчаар боттандырып турганының дугайын, совет улустуң күш-ажылчы көдүрүлүүшкүнүнүң, Төрээн чурттуң улам ыңай чечектелиишкини дээш совет кижилериң демиселиниң кол дүргедекчизи болу берген социалистиг чарыштың дугайын чурттуң кол делгелгезиниң хөй павильоннарында тургусиан үүлдери тайылбырлап турар.

Ында улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга стаханов шимчэшкининиң эгелеичилери чыглып келгеннер. Оларның аттарын бүгү улустуң күш-ажылчы чедиишкиннериниң чыл демдеглелдеринде алдын-биле киир бижээн. Ында амгы беш чылдарның маадырлары—Москва-Сортировочная локомотив депозунуң эң дээре ажыл-ишчилери, «Кызыл Выборгчунуң» металлургтары, Ставрополь крайның Ипатово районнуң көдээ ажыл-ишчилери, чурттуң хөй санныг бүдүрүлгелеринде болгаш тудугларында оларның эштери база ында келген.

Төөгүлүг Магниткадан болгаш Днепрде ГЭС-тен — онгу беш чылдың улуг бүдүрүлге комплекстеринге болгаш энергетиканың улуг тудугларынга чедир, баштайгы колхоздардан база совхоздардан—аңдарган кур черниң мурнакчы техникабиле чепсегленген ажыл-агыйларынга чедир Советтер чуртунуң күш-ажылчы чедиишкиннериниң эрткен оруу ындыг.

Делгелгениң павильоннарында беш чылдарның үезинде улус ажыл-агыйының адырларының хөгжүлдезинге турасказаткан тематиктиг көргүзүг үүлдерин делгээн. Олар энергетиктериң, металлургтарның, нефтичилериң, химиктериң, тудугжуларның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннериниң дугайын, эртемниң чедиишкиннерин практика кырынга ажыглап турарының дугайын бүзүрелдии-биле хөречилеп турар.

(СЭТА-ның корр.).

ХАНЫ СУНДУЛАЛ

Уран чүүлдүң кижилери

Тыва чоннуң эртем-билиг-же, культура, уран чүүлге улам ханылап органы бежен чылдар. Чадаананың ортумак школазы. Кувар Күжүгет ынчан аңаа өренип турган. Башкылары бичии орлан. шоваа уругуун эки өөрениринден ангыда уран чүүлге, ылангыя музыкага сундулаалдыын эскерип турганнар.

Ынчан биске кала-даа амгы үе ышкаш пианино, фортепиано, баян, аккордеон, бүдүн оркестрлер хамаан чок, гармонь безин ховар түве. Ойнап, танцыларда кол хөгжүм херексели— дошпулуур.

Үеин кижи доктаалып шыдаар эвес. 1956 чыл. Кувар чеди классты эки дооскан. Ол школаның класстар аразының бот-тывынгыр уран чүүл көрүүлделеринге доктаамал киржип, шаннадып, мактадып келген. Ол-ла 1956 чылда Кызылга болуп эрткен Тываның школачыларының бот-тывынгыр уран чүүл фестивалынга киришкеш. Хүндүлел бижик-биле шаннаткан.

Музыкага сонуургалы ону оожургатпаан. 1956 чылдың чайынында ол Красноярскиниң музыка училищезинге өөренип кирип алган. Бирги курсту дооскаанда-ла оон чуруу училищениң хүндүлел самбыразынга киргеен.

Музыкага сундулуг баштайгы кыстарның саңынга ол кирип, училищени эки дооскан. Кувар Дембилдеевна Күжүгеттиң дошпулуур ойнап чорааш, музыка башкызы боор дээн изиг күзели боттанган. Училищеге күрүне экзаменнериниң соонда Кувар Дембилдеевнаны Чадаанаже музыка школазынга башкылаары-биле чоруткан. Ол домра класынга башкылап эгелээн. Оон бээр ам 19 чыл эрткен.

Хоочун башкының өөренникчилериниң музыка башкылаарынга хандыкпылдыг, аңаа долузу-биле бердинген первин саны көвей. Ындыгларга Кызылдың уран чүүл училищезин дооскаш, мында уругларның музыка школазында домра класында башкылап турар Надежда Куулар, ол-ла училищениң доозукчузу ам республиканың хөгжүм-шин театрының артизи Чечек Монгуш дээш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Бодунуң мергежилинге ёзулуг бердинген кижилер ажы-төлүн база боттары дег, шилип алган мергежилинге хандыкпылдыг кылдыр кижизидип алган бооруң кижи база эскерер. Кувар Дембилдеевна бодунуң уругларын музыкага хандыкпыдып, төлептиг салгакчылар болзун дээш өөредип чоруур. Улуг уруу Марина Красноярскиниң музыка училищезинде фортепиано салбырында бот-өөредилге-биле өөренмишаан. Чадаананың музыка школазында фортепиано башкылап турар. Ол школада эстрада оркестриниң удуртукчузу. Оон бичези Буян ам үк школаның баян класынын бешки класын доозуп турар. Школа дооскаанының соонда музыка училищезинге өөренирин-биле белеткенип турар. Ортун оглу Шолбан келир чылын уругларның музыка школазының домра класын доозар. Ону авазы башкылап, доостурар деп турары ол. Хеймери Буяндыны уругбазы Марина фортепиано класында башкылап база хөгжүмчү болуру-биле өөредип турар. Кувар Күжүгеттиң өөнүн эзин Буян Ленчаевич Күжүгет районнуң Культура бажыңының директору, базаала уран чүүл, культура ажылы-биле холбашкан ажылдыг.

Республиканың музыка школаларының биразының хоочун башкызы Кувар Дембилдеевна Күжүгеттиң үүгле чангыс болуунуң эвес, а бүдүн өг-бүлезиниң дугайында номчукчуларга кыскалы-биле таныштырарга мыныг. Чоннуң ажы-төлүн музыка уран чүүлүнүң чажыттарынга хөй чылдар дургузунда ак сеткилдиг өөредип чоруур хоочун башкы уран чүүлге хандыкпылдыларны культура ажылдакчыларын белеткээринге ам-даа улуг үүлүг-хуузун киврер дээрен чугаажок.

Оон удуртуп, өөредип турары хылдыг хөгжүм херекселдериниң оркестри (Чадаананың музыка школазының) республиканың музыка школаларының чылдың-на болуп эртер конкурстарынга хөй удаа бирги чергеин дипломнары-биле болгаш турескаад белектер-биле шаннадып, мактадып келген. Мергежилинге сеткилиндеп бердинген, кызымак, шудургу ажылдап чоруур бодүүн кижилериниң ажылы ыңыг түнелдег болур ужурлуудаа.

Хөгжүмчү хоочун башкы бодунуң ажылы-биле кызыгаарлаттынмас кижи. Ол районнуң, республиканың боттывынгыр уран чүүл көрүүлделериниң доктаамал киржиктиин. Иркутск хоорайга болуп эрткен улусчу чогаадылганың зойа фестивалының лауреады атка оон төлептиг болганы-даа таварылга эвес. Кувар Күжүгет турасоруктуг ажылдап, шилип алган мергежилинге хөй-хөй чаштарны өөредирин күзевишаан чоруур.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТА: Кувар Күжүгет концерт үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Телевидение

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш».** Ленинградтан дамчыдылга. 11.50— **«Шуптузун эгелиндеп катап эгелеп».** Уран-чечен телефильм. 12.55 — Медээлер. 13.05—16.00 — Чапсар. 16.00— Медээлер. 16.20 — БАМ дугайында документалдыг фильмнер программазы: **«Өнүктер кожа чорда», «Даванче!».** 17.10 — Төөгүнүң арыннары. **«В. И. Ленин — Октябрьның баштынчызы».** 17.40 — **«Төрээн бойдус».** 18.00 — **«Орус чугаа».**

КЫЗЫЛДАН

18.30 — **«Тыва неделя».** Информастыг программа. 18.45 — Киножурнал. 18.55— **«Частың, күш-ажылдың, тайбыңның байырлалы».** Дамчыдылга. 19.55 — Телемедээлер. 20.10 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — **«Бөгүн делегейде».** 20.30 — Улустун аллгалары. 20.45 — **«Уттундурбас кинолентелер». «Уткуй келген кижи».** Уран-чечен фильм. 22.30 —**«Ye».** Информастыг программа. 23.05 — 01.05— **«Кинопанорама».** Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустун артизи Э. А. Рязанов чорудар. Төлгеде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30 — **«Орленок» телестудиянын концерт залы».** 19.00 —**«Спортлото»** тиражы. 19.15 —**«Бердингеи чорук».** Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.

КЫЗЫЛДАН

20.15 — **«Бистиң аалчыларывыс».** РСФСР-ниң алдарлыг артизи Елена Изотованың концерти. 20.50—21.05— **«Ниилигсүйпаулда час».** Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ

хүндүсү, кежээки болгаш бот-өөредилгелиг салбырларның 1-ги курузунга студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Билдириишкиннер хүлээп алырын, киреринің шылгалдаларын дараазында хуусаларда чорудар.

Хүндүсү салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден июль 31-ге чедир хүлээп адыр, киреринің шылгалдаларын август 1-ден 20-ге чедир, өөредири-биле хүлээп алырын август 21-ден 25-ке чедир чорудар.

Кежээки салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, киреринің шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир, өөредири-биле хүлээп алырын сентябрь 11-ден 20-ге чедир чорудар.

Бот-өөредилгелиг салбырга билдириишкиннерни июнь 20-ден август 31-ге чедир хүлээп алыр, киреринің шылгалдаларын сентябрь 1-ден 10-га чедир чорудар.

Автотранспорт факультединің өөредир мергежилдери: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы».

Тудуг факультединиң өөредир мергежилди: «Үлетпүр болгаш хамаалы тудуг».

Кежээки салбырга өөредир мергежилди: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы», «үлетпүр болгаш хамаалы тудуг».

Бот-өөредилгелиг салбырга өөредир мергежилди: «автомобиль болгаш автомобиль ажыл-агыйы», «үлетпүр болгаш хамаалы тудуг».

Институтка киреринің күзээннер математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (сочинение) киреринің-шылгалдаларын дужаар.

Ортумак школаны доозуп турган алдын медаль-биле шаннатканнар аны ортумак тускай өөредилге черлерин тергинин эки дооскаанар эртемнерин бирээзинге — математикага (бижимел-биле) киреринің шылгалдазын дужаар. Бир эвес ол эртемге киреринің шылгалдазын «кончуг эки» демдектиг дужаар болза оларны оон ыңай киреринің шылгалдаларын дужаарындан хостаар, а бир эвес «эки» аны «ортумак» демдектиг кылдыр дужаар болза, олар өске арткан шылгалдаларны база дужаар.

Институтка кирер деп турарларны конкурс ёзугаар шилип алырын киреринің шылгалдаларынга алган демдектериниң ортумак балыбиле болгаш ортумак эртеминиң дугайында документалының арифметиктиг ортумак демдээн барымдаалап чорудар.

Хүлээп алырының дугайында билдириишкинни шилип алган факультедин база мергежилин айытпышаан институттуң ректорунга чорудар. Билдириишкинге дараазында документилерни кожар: сөөлгү ажылдап турган черинден бүдүрүлгенин удуртукчузунуң, партия организациязының секретарының болгаш профовилел организациязының даргазының ат салганы характеристика-рекомендациязы, а пинтя билиг школаларының доозукчуларынга школа директорунуң, класс удуртукчу башкызының болгаш комсомол организациязының секретарының ат салган характеристиказы (ССРЭ-ниң Чепсектиг Куштериниң халаткан дайынчыларга шериг кезектериниң командылалыдан характеристика албан эвес) ортумак эртеминиң дугайында документ (боду-биле), ортумак тускай өөредилге черлерин доозуп турарларга — диплом (демдектерни ушта бижээн), беш фоточурук (3×4 см хемчеолдиг) күш-ажыл дептериндеп ушта бижилге, эмчи шынзылгаазы (№ 286 майык-биле).

Паспорт болгаш шериг билединдеп болу эскеп көргүзер.

Документилер кошкан билдириишкиннерни дараазында адресче чорудар: 667001, **Тыва АССР, Кызыл хоорай, Ажылчын кудумчузу, 4. Хүлээп алыр комиссия.**

Шиитпирлээр айтыыглар, дилээшкиннер

ЧЕР БОЛГАШ КИЖИЛЕР

Бөгүн бистиң бөмбүрээвистиг чону 4 млрд. ажыг кижи болуп турар. КНО-нуң баш бурунгаар санаа көргенин ёзугаар алырга, 2000 чылда Черниң чурттакчыларының саны 6,2 млрд. чедир көвүдээр, а XXI үс чылдың ортан үезинде—11,5 млрд. апаар. Мындыг айтыыг тургусгунуп келир, ындыг демографтыг өзүлдеин Чер хандырып болур бе?

Чурттакчы чоннуң, Черниң курлавырларының болгаш долгандыр турар бойдус үүлдериниң талазы-биле делегей симпозиумунуң (Стокгольм—1973 ч.) киржикчилери специалистер ол айтыыгга «хандырып болур» деп харыыны берген Оларның бодан турары-биле алырга, Черниң продуктулуг күчүзү перспективазында 40—50 миллард кижиниң чурттаарын эргежок чугула үүлдер-биле хандырып болур аргалыг. Ындыг болганда, чоокку келир үеде дүвүрээшкин үндүрериниң үндезин-барымдаазы чок болгу дег. Ынчалзажок черлерни көдээ ажыл-агыйга ажыглаарындан үндүрери амгы темпилери-биле хевээр үргүлчүлээр чүве болза (чылдың-на 500 муң гектары үндүрүп турар) баш удур көрдүнгени ышкаш болдунмайн баар. Хоорайларның калбарыышкыны болгаш интенсивтиг үлетпүр тудуу ам безин бүгү делегей кырында тарылга шөлдериниң 500 миллион ажыг гектарын «сыырыпкан», оон 23 хуузун хат, суг үреп каан. Академик Владимир Виноградовтуң санап көргениниң алырга, ол чорудулганы амгызы ышкаш ынчаар көөр чүве болза, XXI үс чылдың эгезинде бөмбүрөек кырында болбаазырадып турар черниң хемчээли бөгүн чурттакчы бүрүзүнге 0,4 гектар онаажып турарындан 0,2 гектар чедир эвээжээр апаар.

ОЛ ХӨЙ БЕ, ЭВЭЗШ БЕ?

Бөгүн делегейде 700 миллион хире кижи аштап турар, оон иштинде 400 миллиону —доктаамал аштап турар. XXI үс чылда бүгү кижилерни тодут-догаа чурттадыр дээр болза, гектар тарылга шөлү бүрүзүнүң продуктулуун уламтыр херек. Чижээ, оон дүжүттүүн ийи катап бедидериниң болдунар аргазы бар бе? Бар деп, эртемденнер харылап турар. Ийи үс чыл мурнунда Европаның төөдериниң гектарындан 6-7 центнер тараанны ап турган, а ам 30—40 центнерни ап турар. Селекционерлериниң ажылдары ынанышты берип турар. ССРЭ-де Пржевальскиниң сорт шенээр суттаттыг участогунда (Кыргыс ССР гектардан турум 100 центнер дүжүттү ап турар. «Норин-10» дээр япон спортка үндезилээн, гектардан 140 центнер дүжүт бээр «гейнс» деп хайнак сортту өстүрүп үндүрген америк специалистер улам-на улуг чедиишкинни чедип алган.

Тараалларының ыңдыг дүжүдүн чер болгаадан алырынга эвээш эвес үе негеттинер болбайн аан. Ынчалзажок черлерни көдээ ажыл-агыйның ажыглалыдан үндүрери ольла хемчээлдер-биле үргүлчүлээр апаар болза, рекордчу дүжүттер амгы байдалды үүгле турумчудардан башка, азыр-чем айтыышын шиитпирлеп шыдавас. Ындыгның төлээзинде сорулга болза, үүгле тараа шөлүнүң продуктулуун бедидериде эвес, а ол шөлду хумагалыг калдагалаарында-дыр.

ЧЕРНИҢ ҮНҮШ-ДҮЖҮТҮНҮҮН КАНЧААР ХУМАГАЛААРЫЛ?

Чер курлавыраларын чөптүг ажыглаары—амгы үениң өйү келген айтыышы. Бистиң чурттувуста курлаг черниң канчаар-даа аажок улуг девискээри турзажок (2227 миллион гектар), көдээ ажыл-агый сорулгаларынга болбаазырадырынга таарышпас черлер болуп турар.

20 чыл мурнунда чурттуң чурттакчы бүрүзүнге-ле бир гектар ажыг тарылга шөлү онаажып турган. 60 чылдарның ортан үезинде чедир ол улуг-хуу 0,98 гектар чедир кызырылган, амгы үеде оннуң бир кезээ болуп турар. Хоорайларның калбарыышкыны, үлетпүр тудуу, кылымал суг хөолбектери мурнукузу ышкаш, моон соңгаар-даа мун-муц гектар черлерни көдээ ажыл-агыйның ажыглалыдан үндүрер апаар. Ынчалзажок Совет күрүне бүгү черниң өнчүзү болганда, ол чорудулганы башкарар болдунар аргалыг.

ССРЭ-ниң Күрлаанында бойдус камгалалының килдиин тургуская. Чурттуң чер курлавырларын чөптүг ажыглаарын контрольдаары оон хүдэлгеан болур. Үлетпүр болгаш хамаалы тудуунга чаа участоктар тускайлап бээриге ол килдистин чөпшээрели албан херек.

Мурнунда ажыглаадан үндүрген черлерни катап тургузарын ол килдис планнап, оон чорудулгазын контрольдап, күрүне бюджединден чогуур акша-хөреңгини ол сорулгаларга үлеп-хуваап турар. Оон түнелинде бо беш чылдың үүгле эрткен үш чылының дургузунда безин 300 муң гектар черни катап тургускаш, көдээ ажыл-агыйның ажыглалында киргеен. Ол-ла чылдарның дургузунда 270 муң гектар хире чер көдээ ажыл-агыйның ажыглалыдан үндүрген дээрин айтып каалы. Ынчангаш чурттуң чер фондузунуң элээн турум болуру чедип алдынган-дыр.

ЭРОЗИЯНЫ БОЛДУРБАЗЫНЫҢ ЧЕПСЭЭ

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының медээлериндеп алырга, чурттуң тарылга шөлүнүң дерттүн үш кезээ удургбиче чергези-биле эрозияга (хат, суг үрээринге) таварышкан болуп турар. Бойдуска 1500 ажыг чылдарның дургузунда чоорту тургустунуп келгеи хөрээнүн үнүш-дүжүттүр каңдын эрозия 20—30 чыл дургузунда-ла бүрүү-биле узуткап каап болур аргалыг.

Бистиң чурттувуста эрозияга удур демиселдиң шылгаттынган чепсээн: шөл камгалалының ыяш олуртулгазын ажыглап турар. Ынчаар олуртқан ыяштарның шөлү амгы үеде он-он миллион гектар четкен. Үүгле бо беш чылда безин эрозияга удур ыяш олуртулгаларын 11 миллион гектарга көвүдээр. Хөрээнүнүн үнүш дүжүттүрүн бедидериниг-даа оларның ролю улуг. Ыяштар ол-шыты кадагалап турар, ыяштың дилиндекке онзагай микроклимат тургустунар: аңаа изиг, сооктуң температуразы шоолуг өскерилбес, кедергей изиг база болбас. Ыяш камгалалдыг черлерден ап турар дүжүт турум болгаш чаагай болуп турары ынчангаш таварылга эвес. Ону барымдаалааш, бистиң чурттувуска шөл камгалалының ыяштарын олуртурупун программазын чер курлавырларын чөптүг ажыглаарының хөрээнде эң-не чугула хемчеглериниң бирээзи кылдыр көрүп турар.

МЕЛИОРАЦИЯНЫҢ АЧЫЗЫ-БИЛЕ

Бисте көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг черлериниң хөй нуруузунга суттарылга азы кевиртилге негеттинин турар. Ол ажылды чуртта улуг хемчээлдер-биле доктаамал чорудуп турар. Үүгле соолгу оп чыл дургузунда мелиорастаан черлериниң шөлү 15 миллион гектарга калбарган.

Поволжьениң каңдаачал ховуларын суттарарын тараачыннар чүс-чүс чылдарда күзеп чораан. Ам ол күзел боттангаш. Поволжьениң миллион гектар ажыг черлерин турум суттарын турар апаргаш.

Тулааланган черлерни кевирер ажылды ССРЭ-де оондаа улуг хемчээлдер-биле чорудуп турар. Ылаңгыя Россия Федерациязының Кара хөрээнүүт эвес зоназында ол ажыл аажок калбарган, ында көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 50 миллион гектар чери бар. Ол каңчаар-даа аажок улуг программа доостурга, турум чаагай дүжүттү бээр аргалыг тарылга шөлдериниң хемчээли дыка көвүдээр.

Александр ДЕДУЛ.
(ПМА).

Б. ЯВУУХУЛАН.
моол шүлүкчү

ЧАНЫП КЕЛДИМ

Ырак оран кирип чорааш, чаныып келдим.
Ынак черим чечек шыпкан чаптын чыдыр.
Чалбак, делгем төрээн ховум кайын тура,
Чаражымның чаъжы ышкаш бырлаңнады.

Төрээн өөмнүң эжиин ажыр кирип кел-де,
Төдү таныыр чүрээмге, мен ужураштым.
Оон чаъжы карак четпес делгемперлиг
Оранымның ховузу дег саглаңнады.

Сонуургактарга

АРХЕОЛОГТАРГА БУЛЬДОЗЕР ДУЗАЛААН

Шонхор ГЭС-тиң сугга алыр аңаазынга, чер ажылдары кылын турган бульдозер эвес болза, ында ол бедик эвес дөңчүгештиң байлаа олчаан тывылбайн-баа баар чадавас турган боор. Трактор хөрүннүң үстүү каъдын сол идип алган барган соонда, эртемденнер Азербайджанның девискээринге скифтериң чорун турганының бадыкалдыг барымдааларын тып алганнар.

Ында он хөөр бар болган. Ол улуг ниити хөөрдеп керамикадан кылган үжен хире доңгалар, үс кылыр ийи херексел баа дөмир кинжалдар, селемелер, билектээштер болгаш чинчилер тыеылган.

Тыеылган үүлдер бистиң эрага чедир VII—IV өскүлерге хамаржыр деп эртемденнер шинчилээн. Олар ол үеде мал болгаш ус-тывыш ажылының, садыгның, ылаңгыя Индий океанның эриктериниң чурттакчылары-биле харылаалларының элээн хөгжүмү турганын хөречилеп турар. Республиканың Эртемнер академиязының төөгү институдунуң директору И. Алиевтиң түңнээни-биле алырга, скифтерниңге дөмейлешкек хүлерден кылган согук баштары онза сонуургаачыг болуп турар. Оларның ол черден тыеылганы Кара далай чаныының соңгу кезээнге чуртталган чораан эрес-кайгал скиф аймактарның Азербайджанче халдан кирип турганының дугайында орус болгаш совет эртемденнериң бодалдарын бадыткап турар.

В. БАРСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Баку.

Алдын балык дугайында

Чер шимчэшкинин баш удур «чугаалап» турар алдын балыктарның сураан дыңнаан япон сейсмологтар эртемниң элдептиг шинчилелин кыганнар. Олар Токионуң «Метрополитэн мерин» деп сейсмолог станциязынга алдын балыктарлыг үш аквариумну тургузуп каннар.

Чеди ай дургузунда оларны хайгаарап келгеннер. Ол аразында Токиога болгаш оон чоок кавызынга чэрби хирекатап чер шимчэшкини болган. Оон 85 хире хуузун алдын балыктар чиктаг апаар аажызы-биле каш хонук бурунгаар кедээлеп турганнар. Ынчангаш алдын балык чер шимчэшкининиң дугайында баш удур улуска сагындырып шыдаар деп түнелди эртемденнер кылган.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ «Шуурган келди-ле» деп фотозуду-

агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 1—6, чамдык районнарга 7—12 градус чылыг болур.

Кызылга онзагай өскерлиишкиннер болбас. Соңгучоон чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 2—4 градус соор, хүндүс 8—10 градус чылыыр.

Кино

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алдын аңнарның базымы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Лудаш Мати» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, **«Солчуушкун»** 17.20, 21.00, **«Каттырынчыг кижилер»** 19.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кинчочыныды» 12.00, **«Ылыгууртан Каролина Лэм»** (2-ги сериязы) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чылдың бешки үезин» 15.00, 16.50, 18.40, **«Кинопанорама»** 20.00 шактарда.

Тыва АССР-ниң девискээринге апрель 29-тан май 9-ка чедир эр кара-куштарны эртенги оюн үезинде аңнаарын чөпшээрээнин аңчыларга аңнаыр-тывыш ажыл-агый эргелели аңчылар болгаш балыкчылар нинтилели дыңнадып тур. Эртенги оюн үезинде ийи кара-кушту адарын доктаатканы.

Аңчылар болгаш балыкчылар нинтилелиниң аңнаыр ажыл-агыйларынга аңнаашкынны путёвкалар ёзугаар чорудар.

Өрт үнүп болур үе-биле холбаштыр аңнаар черже баарда ыяш ажыл-агыйларынга болгаш ыяш камгалаар черлерге ыяап-ла бүрүткеткеш, баар.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдыраа болгаш совет тургузуг киларстеринин 2-37-13, пропагандаа киллиинин 2-31-75, культура киллиинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллиинин 2-21-47, үлетпүр киллиинин 2-22-64, чагаа киллиинин 2-41-27, информация киллиинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1006.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00805.